

9489

Budapesten, 1902. évi márczius hó 10-én.

I. Iparakadémia
gépész-, elektro-, épít.
mérnökök és építőmest.
szám. 6 akad. tanfolyam.

II. Technika
(közép szakiskola) gépész-
és elektro-technik. szá-
mára 4 tanfolyam.

Elsőrangú. E kénsvízű gyógy-
fürdő, páratlan gőzfürdővel és
legmodernebb iszapfürdőkkel
pompás ásványvíz uszodák-
kal, hő- és kádfürdőkkel.
Prospektus ingyen bérmentve.

Francia szadamlom. A szepség utka, ideális illattal
feltelennl tartos,egszsleges es diszkret. A Germandre
az arczbörnek egzsleges es üde smint ad.
1900 evi Párisi Világkiállítás : ARANYÉREM
MIGNOT-BOUCHER, 19, Rue Vivienne, PARIS.
Kapható Török József gyógyszerárán Budapesten.

Képes árjegyzék kívánatra bérmentve.

Etrandi aszr lovak, szarvasmarhák és juhok részére. 50 év óta a legtöbb istállóban használatban van étvány – hiány s rossz emésztés, a tejjavításra és a tehének tejloklépésének előmozdítására, csontfőréstelen – 1/4 dobos árá 1 korona-40 fillér, 1/2 doboz 70 fillér. Csak a lenti védjeggyel valódi. Kapható minden gyógyszerüzárban és gyógyszerkecsében. Forakítar: **Kwizda**

Ferencz János, cs. és kir. oszt.-magyar, román királyi és bolgár fejedelmi várvai szállító, kerültő gyógyszerész, Kornau burg, Bécs mellett.

Magyarországi főraktár: Török József gyógyszer
tára, Király-utca 12 és Andrássy-ut 26.

Ára 1 korona.
Készíti: **Gutori FÖLDES KELEMEN**
gyógyszerész Aradon.

Főraktár: **Török József** gyógytárában **Budapesten**.
A közönség megtévesztését célzó utánzatoktól óvakodjunk.

 Teljesen ártalmatlan.
LEGESLEGJÓBB MOSDÓSZER ÉS VILÁGON.
1. drb. (20 DM) elég 50 liter vízhez.
Bővebbet a melléklemagallott haszn. utasítás.
GYÁRI FŐKARTÁRI.
BUDAPEST, VII. ROTTENBILLER-U. 29. SZ.
Drogeria és egyéb jók üzletekben mindenütt kapható.
Postaigazgató (25 Dk) 5 Kár 50 For. kéremet elvált. mélt.

KIZÁRÓLAGOS KÉSZÍTŐI
A. Motsch és Tsa.
BÉCS, I. LUGECK 3. SZ.

finom, enyhe pipere
szappant szállítok csak
5 koronáért
(porto külön). Szétkül-
dés csak utánvéttel
Kann Ignác Bécs,
II., Lilienbrunnegasse 17.

Szép testfelépítésem a mi kelet
 Európánknál, 1900. évől párszáz al-
 dommal kitűntem: 5—8 négy ala-
 mat 30 fontnyi gyarapodást ke-
 szeg. Orvosi rend. szert. Szeg-
 rusz testfelépítés. Nem szűk. Szé-
 kes kömöröslés. Az artériákön-
 t 2 kor. 50 ill. Fontatálvány vag-
 yonáprétel. Hasonalati testfelép-
 ités.
 Hygien. Institut 915
D. Franz Steiner & Co.,
 Berlin 18. Königsgrätzstrasse 68
 Főakták Magyarországi részére
 Török József győztes. Király-n.

Ajánl angol cylinder, divatos kemény és puha kalapokat, jó szabású férfi-ingek, nyakkendők, keztyűk és választékban. **Árjegyzék.**
A világ legjobb Sám-fájának párja 1.50 kr.

Legújabb és orvosi szaktekintélyek által is elismert, biztos hatású **kész és arczsejéltető** szer, eltávolít minden bőrtisztatlanságot és rövid használat után **vakító** fehérré, üdévé teszi az arczobrt.

golyó-csapágyas

decimal tabulátorral.
Vezérképviselőség Ausztria
Magyarország részére:

Wien, III/3. Heumarkt 9.

Budapesti képviselőleg:
SZÉNÁSY BÉLA papíráruháza
IV., Ferenciek-tere 9. 9309

MATTONI-FÉLE
GISSHUBLER
TERMÉSZETES
SAVANYÚ-KUT

STOMATIN

-Fogpor | üvegdo-
-Fogpaszta | bozban
 ára: 1—4 korona.
-Fogkrém tubusban.
 Ára: 70 fillér.

A fogak
 pár nap
 alatt tisztá
 fehérek
 lesznek.

STOMATIN -Szájviz: kitűnő illatú szájdesinfic. Ára: 1 kor.
STOMATIN -Szájíz (Cachou) szájdesinficiáló, szájzsza-
 gosító, elegáns kis zsebvevőcsésében ára: 70 fillér.

Honi gyártmány, kapható mindenütt.
Előre beküldött 3 kor. értékű rendelést bérmentve küld a
STOMATIN GYÁR, ZOMBORBAN.

(1857 óta kereskedelmi cikk.)

Étrendi szer, kitűnő hatása van a különösen nehezen emészthető étel feloldására, valamint az általános emésztésre és így a test táplálására és erősítésére is. Naponta kétszer használva, éván után egy kávékanálnyit téve a nyelvre a szokásos italal leöblítve, kedvező befolyást gyakorol a hiányos emésztést következtében fellépő jelenségeknél, minők: gyomorégés, nyálkaképződés, székrekedés, aranyeres bántalmak, altesti pangás stb.

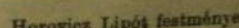
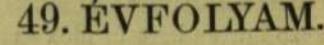
**Ásványviz-gyógymódnál mint elő- vagy utókúra
vagy egyidejűleg a gyógymóddal kitűnő hatást fejt ki**

Minden doboznak dr. Gölis pecsétjével és a bejegyzett védjegygyel lezárva lenni s mindenkor határozottan dr. Gölis-féle emésztő-por kérendő a vétel alkalmával.

Egy nagy doboz ára 2 kor. 52 fill., kis doboz 1 kor. 68 fill

Dr. Gölis-féle egyetemes emésztő-por központi szétküldése
Bécs, I., Stefansplatz 6. (Swettlhof)

**Főraktár : Török József gyógyszerháza Budapest
Király-utca 12 és Andrássy-út 26. szám.**

TISZA KÁLMÁN.

1830—1902.

TISZA KÁLMÁN eltemették. Beszélni fognak róla pár napig s aztán egyidőre a csendes emberek közös sorsa vár rá: az elfeledtetés. A ma könnyen tagadja meg a tegnapi s a maga jogát követeli azon a czímen, hogy a tegnap csak volt; a ma pedig van. De hát nyugodtan fog ő pihenni ott a föld alatt, míg nem az ő sorsára juttatja, legyűrőssel a mártír is a holnap, s meghozza számára a pártatlan ítéletet. Föléleszté őt majd alábból a későbbi kor. Az, a mely nem állott ama másik közvetlen hatása alatt, a melyek egyfelől vakon ragaszkodókat, másfelől elkéseregetett ostromlókat teremtettek neki. A következő kor embere új idők szemlélője lesz és higadtt összehasonlítás útján vonhatja le majd a következtetést. Ma ezt még nem lehet; bár tizenkét év már elhaladt, a mióta kieresztette kezéből a gyeplőt, a melyet erős tartással irányított tizenöt éven át. Azt követőleg egy évtizedig lassú, észrevétlen lazulással, még ott volt a szelleme, míg nem az idők természetesen őröl forgása nyomán új hanggal új emberek jöttek a helyébe. Azon kor szereplői, a kiknek működése már fonalat nyújt idők múltával való tárgyilagos kutatásra a részben, hogy a közjó szempontjából melyik időszak volt az üdvösebb. Az érdemesség kérdése azonban nem tehető fel eképp, hogy ki alkotott nagyobb, hanem hogy ki alkotta meg az adott viszonyok közt kereszttől vihett. Más beszámítás alá esnek a lanyha idők, más alá a küzdelmes korszakok.

Tisza Kálmán a miniszteri széket a párt-szenvedélyek lobogása közt foglalta el. Ő maga tartotta azt évekig ében. Az volt a hite és meggyőződése, hogy az 1867-ben teremtett közjogi alap szélesebb körű önállóság kivívásának reményével megostromolható. Ebben esélődött, mint vele annyi jeles. Hét év tapasztalása aztán arra az álláspontra vezette, hogy meddő a küzdelem, hogy hasztalanul fölemészti a java erő s hogy az ország belviszonyainak kifejlését sorvasztó légárammal fojtja el. Letette éles csapásokkal kezelt fegyverét és az alkotás terére állt.

Természetes, hogy a saját fegyvere kétszeres erővel fordult most ellene és pedig nem is jogosulatlanul, mert meggyőződésből eredt ép úgy, mint az ő új állásfoglalása is. De a küzdelemnek ez csak egyik oldala. Egy másik, láthatatlan elemmel is meg kellett vívnia. Szítottotta ellene a bizalmatlanságot a korona körében, a bécsi környezet. Abban az időben élt még ott az az áramlat, a mely nehezen tudta elviselni a kiegyezés által teremtett helyzetet és kárörömmel leste a fenyegető pénzügyi bomlás nyomán a politikait is.

Egyik sem következett be. Tisza Kálmán megnyerte a korona bizalmát. Jellemével nem is lett volna összeegyeztethető a felőszinteség. Fentartás nélkül követte jobb meggyőződését és védte azt parlamenti nagy készültséggel egész erejével, férfiasan; a "bécsieknek megmutatva egyúttal, hogy hiú számítás a pénzügyi bomlásba vetett reménykedésük is. A mai kormányelnök, mint akkori pénzügyminiszter, szintén annyira komornak látta a Bosznia okkupációjával felmerült szükséglet nyomán a helyzetet, hogy a felelősség aggálya visszavonulásra készítette őt. És hasonló kétélyek közt hagyta el állását utódja, gróf Szapáry Gyula is, a ki meg miniszter társai túlköl-

tekezéséről féltette az egyensúlyt. Tiszában vasakat lakott. Odaállt szívós erejével, a hol menteni kellett. Maga vette át a pénzügyminiszterium vezetését, felfűdözte Wekerlét, két évig vele dolgozott és sikeres végre irányították együttesen a kibontakozást.

Zokon vették politikai ellenfelei, hogy ragaszkodott a hatalomhoz. Az utókor minden valószínűség szerint kiváló érdemeit fogja neki felróni ezt a kitartást. Nem nyugodott rózsás ágyon. Minden talpalatnyi térért küzdenie kellett és helyt állt készséges védelemmel a társaiért is. Kitartásának közszempontból egy nagy eredménye van. Tizenöt éves miniszterelnökségének nem az a főmozzanata, hogy az időnként általa vezetett szakminiszteriumban ő maga mit alkotott, hanem az, hogy kormányzása állandóságával módot nyújtott arra, hogy minden téren alkotni lehetett.

Tulajdonképen vele kezdődik az egész állami belservesztet kiépítése. Őt megelőzőleg háttérbe szorította a szerves alkotást az elkéseregetten folyt közjogi harc. A közművelődés alapjának megvetését az ő kormányzása tette lehetővé. Annak újszólva egész tartalma alatt hűség munkatársa volt Trefort Ágoston, a kinek a kulturális haladásért égő lelket gyakran elkapta a hirtelen alkotásnak a vágya és sok baja volt túlköltségeiért nemcsak a pénzügyminiszterrel, hanem időnként maga Ő Felsége is föl-emelte aggódo szavát. Tisza mindig magáévá tette az ügyet; elsimította a hullámokat s Trefort áldozhatott alkotási szenvedélyének, élte végéig. Ő adott teret a "vasember"-nek, Beross Gábornak is arra, hogy erős nemzeti eszmétől áthatott lelkülettel kiépítse azt a vasúthálózatot, a mely ma a szélrózsa minden irányából közvetíti a közlekedést s a melynek a fővárosba olesó áralapon való központosítása lehetővé teszi azt, hogy anyagi megterhelés nélkül jut a közművelődés gócpontjához a határszéli lakó is.

De nem most az ideje és nem is itt e szűkre szabott téren a helye annak, hogy részletesen felsoroljam, mit tett másfél évtized leforgása alatt. Dolgozott. Szilárd és fejleszre alkalmas viszonyokat teremtett minden téren. Az ingadozás helyébe a biztonság érzete lépett. Emelte az ország erkölcsi és anyagi hitelét benn és künn egyaránt. Ő alatta fordult meg a külföldön lórnok táplált az a közhit, hogy mi zavargó vérmérsékűek vagyunk. Ő alatta ismertek el bennünket közművelődésre képes elemnek. Nagy fajszereket hevítette a lelkét. Száraz külsővel meleg érzés lakott a szívében.

Az odaadó munkásság mintaképe volt s nem ment nála áldozatszáma a munka. Életszükségül foglalkozott napestig. A vállalt kötelességgel szemben megtette a megtehetőt. Lelke és tehetsége legjava részét adta, egyéni önzés kizárásával a köznek. Erős lélek éltette és helyén volt a szíve. Nyugodtan állta a támadást és végyszólva fagyasztó hidegséggel tudta előadni üdökezésre szolgáló ellenérveit. Parlamenti iskolázottsága elsörendű volt. Minden érintésre nyomban kész feleletet tartott a fejében. A legszenvedélyesebb harcából léleknyugalmat vitt a hivatalába és higadtt s az igazságot kutató böles ítélettel döntött életbevágó kérdések fölött, egyszerű fellépésével a tisztviselőit is lekötve magának. E mellett gyakran kellett legfelsőbb helyen is elsimítani érzékenységeket s a közös anyagi érdekek dolgában alkudozni azokkal, a kik szűk szempontból csakis egy érdek jogosultságának álláspontját védik előszeretettel.

Az idők kutatójának mindezekkel számolnia kell, mikor tizenöt éves sáfarkodásáról meg-

csinálja majd annak idején a mérleget. A mi őt magát illeti, a teljesített kötelességérzet nyugodt álmával pihentetheti ott a fejét, a hová kegyelettel elhelyezték. Mikor búcsút vett a kormányelnöki széktől, nemcsak megszilárdított közállapotokat hagyott az utódaira, hanem olyan kabinetet az országnak, a melyben Szilágyi Dezső, Baross Gábor, Wekerle Sándor és Csáky Albin foglaltak helyet. Aztán beállott közkatonának; de még mindig vezérszellem súlyával birt a szava. Nehány évvel ezelőtt egy obstrukcionális hinárból kivezető út keresve, megtévedt és annak következtéből ki kellett ürítenie élte utolsó évében azt a keserűséget, hogy tulajdonképen vett otthonában, a parlamentben nem kapott helyet. A póthelyettes beteg szervezettel találta őt; azon a réven már nem tehetette be többé lábát abba a *Házba*, a melyvel szíve-lelke egybeforrt s a melynek légköréből szította annak irányítására az életöröt. Tragikus vég jutott osztályrészül. Pályája megfutotta körútját; ideje fordulóra került s ő annak intésére elpihent; de ép oly nyugodt pillantással fog megjelenni a történelem ítélőszéke előtt, mint a minővel nézte az élet harczeit. Shakespeare azt mondja, hogy a Napnak is vannak foltpai, de nem a foltpok erejével világítja be a földkereket. Sz—y D—s.

TISZA KÁLMÁN PÁLYÁJA.

A frissen hantolt sir nem alkalmas hely arra, hogy előtte szólaljon meg a történetíró elfogulatlan, érdemeket és tévedéseket, sikert és sikertelenséget egyaránt latba vevő ítélete. Nem alkalmas hely erre különösen olyan ember sírja, mint Tisza Kálmán volt, a kinek pártatlanul erős egyéniségével szemben nem maradhatott közönös és teljesen elfogulatlan senki a kortársak közül: állást kellett foglalnia vagy mellette vagy ellene. A gyászoló zsoldár zengése fel-újítja mindenben, a ki barátja volt, az elhúnyt fényes tulajdonságainak emlékét, azokat a szolgálatokat, melyeket akár a közügynek, akár a magánembernek tett, de felújítja azokat a sajgó sebeket is, melyeket a politika harczaiban osztogatott. A szeretet és a gyűlölet egyformán rossz történetírók.

Tisza Kálmán pályáját nem a mai nemzedék fogja teljes értékében helyesen megítélni, hanem az utókor, a mely látni fogja pályája hatását a nemzet sorsának alakulására, a mely fel tud majd emelkedni arra az álláspontra, hogy megítélhesse, tettei mennyiben szolgáltak a nemzet erősítésére, hibái mennyiben folytak a kor viszonyaiból, a történeti fejlődésből, a nemzet öröklött jellemvonásaiból. Ennek a nemzedéknek ítélete bizonyára nem fog a magasztalásnak azon a hangján szólni, melyet ma az elhúnyt legjobb barátaitól hallunk, de le fogja szállítani kellő értékűre azokat a vádakokat is, melyeket ellenfelei halála órájáig meg nem szűntek hangoztatni ellene. A mai nap krónikásának be kell érnie azokkal a tényekkel, melyeket a nagy államférfi hosszú, harcokban és diadalokban oly gazdag pályafutása elebe állít, hogy ezek mértékével legalább megközelítő fogalmat nyerhessen annak a szellemnek az arányairól, mely most örökre megszünt hatni nemzetünk életére.

Tisza Kálmán nyilvános szereplése, ha le-számítjuk a szabadságharc idejében töltött, rövid idei hivatalnoki szolgálatát, az ötvenes évek végével a protestáns pártrendszerrel kezdődik. Ez a harc, mely látszólag a nemzet egyik vallásfelekezeteinek apától öröklött s törvényekben és békeszerződésekben biztosított jogaiért folyt, tulajdonképen az egész nemzet harca volt, megvédésére az utolsó törmeléknek, mely a Világos után lerombolt magyar

A GESZTI KASTÉLY VERANDÁJA.

A GESZTI KASTÉLY FŐBEJÁRATA.

Jelky Gyula fényképe.

alkotmány bástyáiból megmaradt. Az életéért küzdőnek minden talpalatnyi hely drága, a hol megvetheti lábát s a protestáns autonómia ily utolsó menedék volt, a hol még élt s a honnan adandó alkalommal kiadhatott az egész nemzeti életre a magyar törvény, a magyar alkotmány szelleme. Ebben a harcban Tisza Kálmán, a nagyszalontai református egyházmegye kurátora, akkor még 29 éves ifjú, mint a vezérek egyike jelent meg, a ki hivatva van arra, hogy a majdan elkövetkezendő küzdelmekben a nemzet vezéreinek egyike legyen. A tisztántúli református egyházkerület gyűlésein 1859 októberében és 1860 januárjában mondott két beszédje feléje fordította a nemzet szemét, mely előtűnt akkor már derengeni kezdtek a jobb jövő halvány, bizonytalan sugarai. S e két beszéd kiinduló pontja volt egy oly pályának, melynél nagyobb szabású, a nemzet életére mélyebb és tartósabb hatását alig futott meg valaki annak a nemzedéknek tagjai közül, melynek politikai jellege és világnézete a forradalom utáni abszolutizmus nyomásztó levegőjében alakult ki s a kiegyezés időszakában fejtette ki tulajdonságait.

Az 1861-iki országgyűlésben Tisza Kálmán mint Debreczen követé s mint a Ház egyik alelnöke jelent meg: a pályakezdő ifjút már akkor magas polezra állította a feléje forduló bizalom. A bizalom csakhamar ünnepléssé vált, mikor gróf Teleki László, a vezér hirtelen halála után Tisza állott élére a határozati pártnak. E párt lényegében ugyanazt akarta ugyan, a mit a mérsékeltbb Deák-párt, csak hogy a forma dolgában a visszautasítás merevebb módját választotta. A vita a körül folyt, felirat alakjában hozzák-e tudomására az uralkodónak a felajánlott alkotmány visszautasítását, vagy pedig hozzon az országgyűlés, mely nem törvényes formák között hivatván össze, nem tekintheti magát valódi országgyűlésnek, egyszerű, rövid határozatot s ebben jelentse ki, hogy a nemzet képviselői nincsenek abban a helyzetben, hogy alkotmányos ténykedést végezzenek s hogy ennek egyedüli módja a magyar alkotmány visszavonása. A vitában, bár a többség a határozati párt volt, néhány pártagnak a szavazástól való tartózkodása folytán győzött, de ennek egyes csekélynek látszó, mégis nem jelentéktelen részében érvényesült Tisza és a pártja fel-fogása is. Így a megszólítás kérdésében, a melyből kibagyták a "felség" címet, mint a mely csakis a megkoronázott fejedelmet illeti meg s a "legkegyelmesebb urunk" czímmel helyettesítették.

A négy évi kénytelen szünet után újra összehívott országgyűlésben a pártok lényegileg ugyanazon fellegások szerint alakultak meg, mint 1861-ben; a Deák-párttal, a felirati párt örökösével szemben a balközép állott Tisza és Glyczy köré csoportosulva. A balközép keveselte a Deák-féle kiegyezés vívmányait, ellenzte a delegációkat és a közös

miniszteriumokat, önálló hadsereget, önálló pénzügyet és szabad kereskedést kívánt s Magyarország függetlenségének elismerését a diplomáciában. Legvilágosabban az 1868-iki híres *bihari pontokban* formulázta e követeléseket Tisza és szívos, makacs, gyakran a szenvedélyeket is felhasználó harcot kezdett e jelszavak alatt a Deák-párti kormányok ellen. Ebben a harcban fejlődött ki az új magyar alkotmányosság parlamenti módszere s e harcnak erényei és bűnei érezhetők még mai parlamenti vitáinkon is. Tisza ekkor fejtette ki politikai tehetségének azt az oldalát, melyet leginkább bámultak és legnagyobbban tartottak benne: a pártatlan taktikai ügyességet. Bámulatlan értett hozzá, mint kell felhasználni s kitágítani a legcsekélyebb rést is az ellenfél falain s ha kellett, maga is tudott ilyen réseket csinálni. Támadása merész volt és kíméletlen, de sohasem zárta el maga mögött a visszavonulást útját és számolt mindig azzal az eshetőséggel, hogy egykor ő is kormányra kerülhet. Mert akart is kormányra kerülni, nem akarta tettejét a reménytelen ellenzékkel meddő harcban elpazarolni. A körülmények segítettek neki e célja elérésében: a Deák-párt néhány év alatt az összeomlás szélére jutott, megérett az átalakulásra, az új szellemmel és új emberekkel való felújításra. 1875-ben megtörtént a fúzió s a magyar nemzet sorsa Tisza Kálmán kezébe jutott. Eleinte mint a Wenckheim-kabinet belügyminisztere, csakhamar azonban mint miniszterelnök jutott Tisza a kormányra s megkezdte pártatlanul hosszú, tizenöt évi kormányzását.

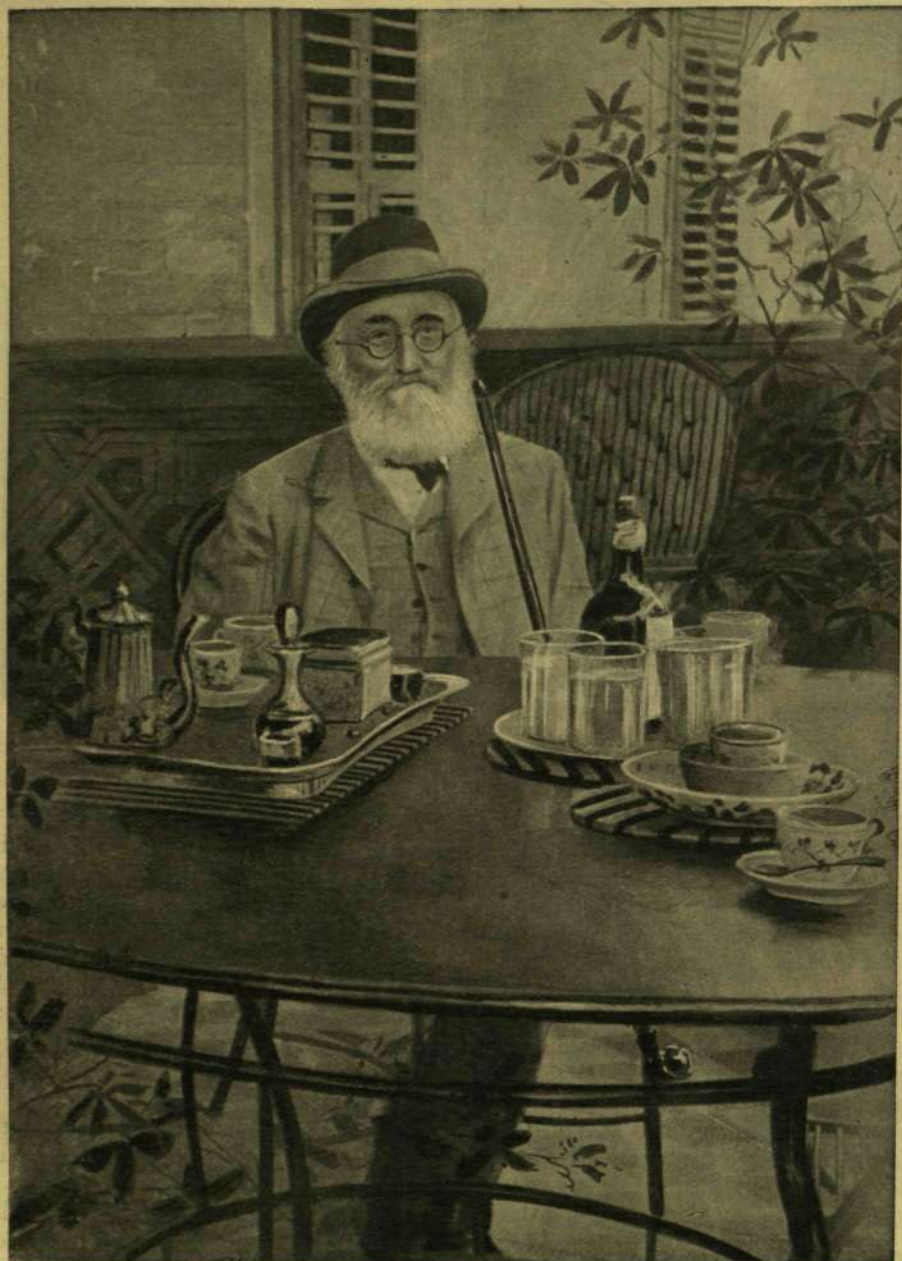
Terhes örökséget vett át. Az alkotmányosság gépezete nehezen, esikorgva tudott csak mozgásba jutni, a gyorsan változó Deák-párti kormányok nem bírták az intézményeket az állandóság szellemével betölteni s a mi a főbaj volt, a kétségbeesésen zilált pénzügyek összeomlással fenyegettek az alkotmány épületét. Az államháztartás akkori állapotáról alig bír a mai nemzedék helyes fogalmat alkotni. A hiány a költségvetésben elérte a 45 millió forint s e mellett 150 milliónyi gyors lejáratú kölcsön vált rövid idő alatt esedékessé. Akárhogy íteljük is meg Tisza Kálmán politikájának ekkori fordulatát: el kell ismerni róla, hogy ezt az örökséget élvállalni nagy erkölcsi bátorság, mondhatni önfeláldozás műve volt tőle.

A kormányon a pénzügyek rendezése és az ország hitelenek, közigazgatási állapotának erősítése volt az első és fő célja, mert érezte, hogy ettől függ az alkotmány biztonsága, a nemzeti élet további fejlődése. S hogy e cél eléré-e, arra feleletet ad a pénzügyek állapotai közti összehasonlítás: a hogy elődeitől átvette s utódainak átadta. Ez oly érdeme Tiszának, melyet soha senki le nem tagadhat s melyet csak az utókor fog kellően méltányolni.

Az a tizenöt év, melyet Tisza a kormányon töltött, a harcok, a folytonos ostrom és védekezés ideje volt, nem a békés, nyugodt alko-

tásé. A parlamentben szakadatlanul küzdeni kellett az ellenzék folytonos támadásaival, melyek ugyanazokat az eszközöket és módszereket használták fel ellene, melyeket ő egykor a Deák-párt ellen használt. Nehéz és kényes kérdések, melyek olykor csekélynek látszó eseményekből fejlődtek, veszedelmessé alakultak, alkalmasakká arra, hogy az alkotmányosságban való hitet megrendítsék s a nemzet és az uralkodó közti összhangot megbontsák. Csak a horvát czimer-ügyből kifejtett zavarokra s a még élénk emlékezetben levő Janszky-ügyre kell gondolnunk. Ilyenkor tünt ki leginkább Tisza fényes taktikai képessége: sértetlenül, sőt diadalmasan került ki belőlük akkor, a mikor barát és ellenség egyaránt bukását várta. A pénzügyeket a boszniai okkupáció fenyegette nagy veszedelemmel, — Tisza kitűnő éleslátása és gyakorlati érzéke átszűrte az országot ezen is. Kétszer kellett kormányzása alatt megújítani a kiegyezést s ha nem sikerült is a nemzet minden jogosult követelését keresztül vinnie, engedményeket itt is ki tudott vívni. Kétszer újította meg a véderő törvényt is. Át kellett alakítani az adóügyi törvényhozást, új adókat kellett hozni. E téren a legfontosabb reform, mely szoros kapcsolatban van a pénzügyi helyzet gyógyításával, az italmérsi ügyek rendezése volt. Roppant nehéz és a népszerűséget felemészítő feladat volt a nemzetet az adófizetés kötelességének teljesítésére nevelni s éleslátni azt az abszolutizmus idejéből maradt felfogást, mely az adófizetés megtagadásában hazafias eszelekedetet volt hajlandó látni. A közigazgatás és az igazságszolgáltatás is folytonos reformokat követelt: Tisza átalakította a maga képmé, a maga céljainak szolgálatára a régi vármegyei rendszert, ki kellett fejleszteni a közoktatásügyet, a honvédséget számban és belső erőben növelni. A közlekedésügy Tisza alatt fejlődött azzá a hatalmas szervezetté, melyet ma látunk. Ezek Tisza miniszterelnökségének legfőbb eredményei.

A kormányzati módszere ellen intézett támadások visszaverésében két hatalmas fegyvere volt: a saját debatteri képessége, melyhez fogható a magyar parlament történetében alig volt még, s a háta mögött szilárdan álló, benne rendíthetetlenül bizó szabadelvű párt. Az utóbbiért áldozatokat is hozott, a miért sokszor vádolták, hogy a pártérdeket fölébe helyezi a haza érdekének. Az ily vádak visszapatantak róla, mert igaz, őszinte, kemény hazafisága volt rajta a páncél. Pártja vagy politikai céljai érdekében kénytelen volt túrni nem egy dolgot, melyet maga sem helyeselt, de a saját erkölcsi épségét mindig megőrizte s ennek fényével el tudta fedni azt az árnyat is, melyet mások visszaélései vetettek kormányzatára. Ellenséget sokat szerzett magának; nem volt a kiegyezés óta magyar politikus, a kire a gyűlölet oly hevesen szórta volna nyilait, de nem volt olyan se, a ki vádat, gyanúsítást, jogosult vagy jogosulatlan

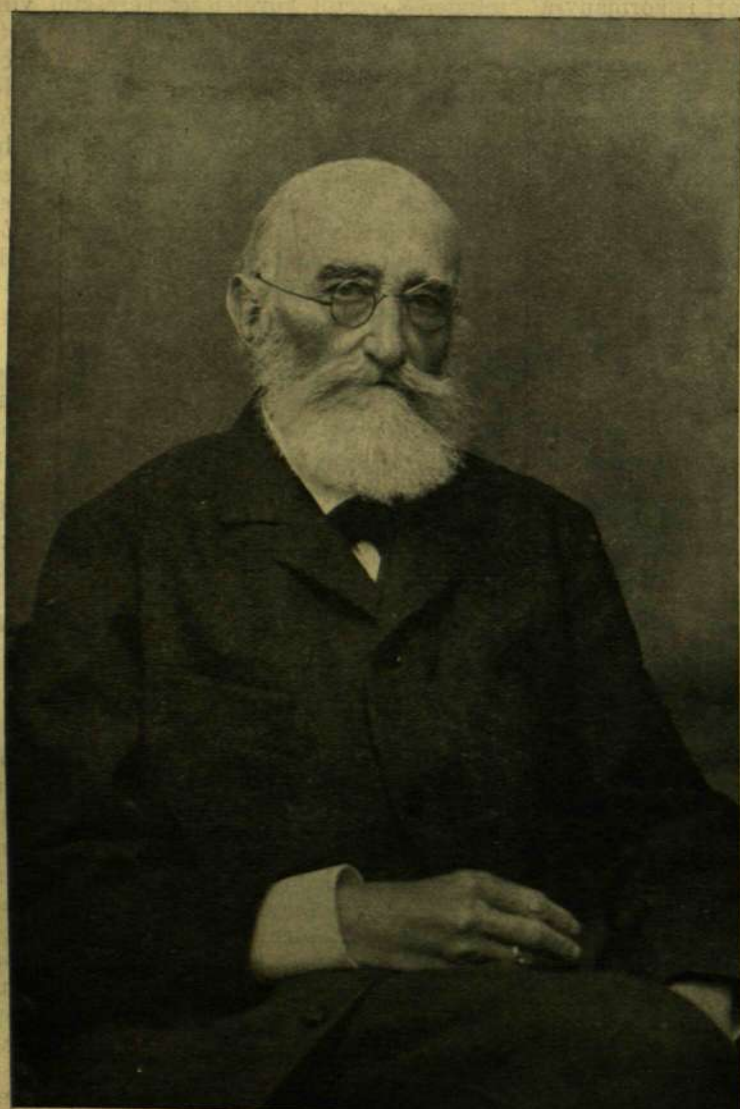
A 90 es években készült akvarell után.
TISZA KÁLMÁN A GESZTI KASTÉLY VERANDÁJÁN.

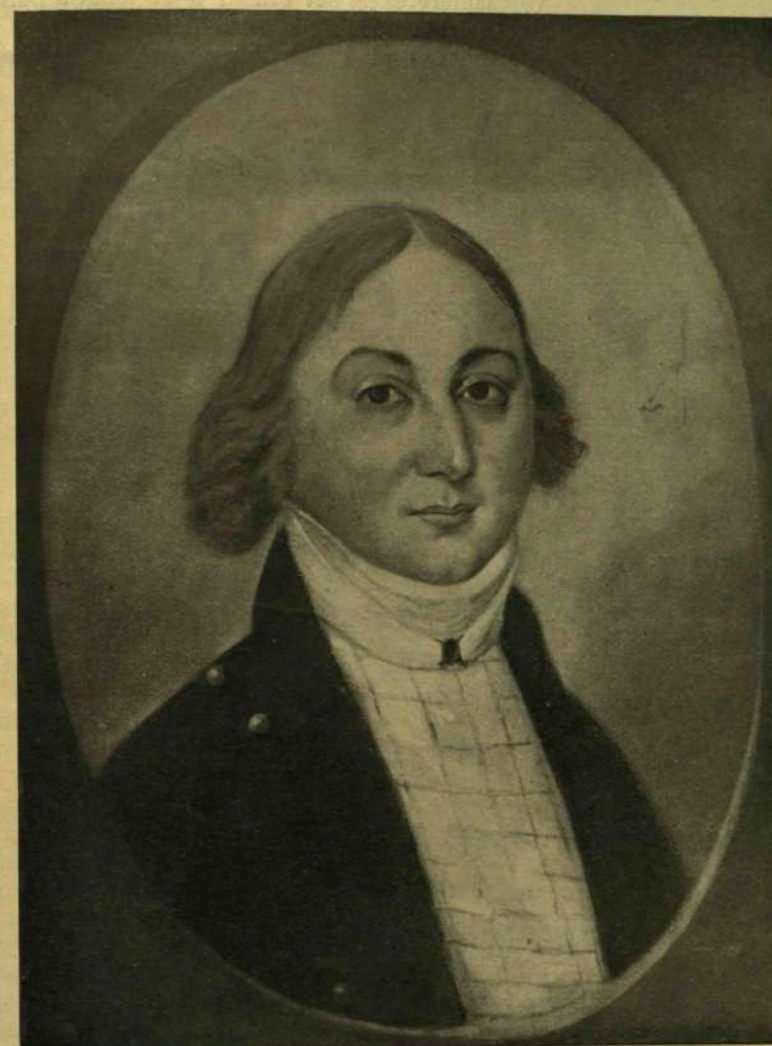
TISZA KÁLMÁN 1871-BEN.

TISZA KÁLMÁN 1875-BEN.

TISZA KÁLMÁN LEGUTOLSÓ ARCKÉPEI. — Ellinger Ede 1901. év őszén felvett fénykép.

TISZA LÁSZLÓ.

TISZA LÁSZLÓNÉ GRÓF TELEKI KATA.

TISZA KÁLMÁN NAGYSZÜLŐI.

Wagner pasztelljei 1799-ből.

TISZA LAJOSNÉ, GRÓF TELEKI JULIA.

TISZA LAJOS.

Barabás Miklós 1844. évi festményei.

TISZA KÁLMÁN SZÜLŐI.

szemrehányást méltóságosabban tudott volna viselni és ügyesebben elhárítani. Személyes barátokat egyénisége vonzó tulajdonságai, magán és családi életének tisztasága, barátai iránti önfeláldozása szereztek neki s ezek a barátai rajongó hívei lettek s maradtak mindvégig.

Hatalmának a híres véderő-vita adta meg az első megrendítő lökést. Egy darabig még tartotta magát, de 1890 márciusában lemondott azzal az indoklással, hogy a Kossuth visszahonosítása dolgában nyilvánosan tett ígéreteinek a minisztertanácsban felmerült nézeteltérések miatt nem bír megfellelni. Saját szava szerint, mint «közlegény» küzdött tovább abban a táborban, a melyt ő alakított s a mely egykor a «generális» nevet adta neki. A parlament tanácskozásokban csak ritkán vett ugyan tényleges részt, de befolyása igen nagy maradt minden utána következő kormányra. Legutóbbi nagyobb fontosságú szereplése a Bánffy elleni obstrukciókor volt, mikor az ő. n. «Tisza-lex»-ben volt módot adni a fenyegetett alkotmányos rend megővására. Az ez után következő eseményekben már inkább a szemlélő szerepét játszotta. Utolsó keserűsége a nagyváradi bukás volt a tavalyi választáson, utolsó öröme az abrudbányai kerületől kapott mandátum.

Pályáját különbözőképp lehet megítélni, de el kell ismerni róla, hogy nagyszabású egyéniség volt s történeti jelentőségű feladatokat töltött be nemzetünk életében. Alakja ott lesz mindig újabbskori történetünk legnagyobb államférfiai között.

TISZA KÁLMÁN MINT KIRÁLY.

A gondos gazdasszonyok még a tojásban meglátják a jövődöbéli csirke körvonalait, — ha gyertya elé teszik: A pedagógusok még könyvebben megláthatnák a gondjaikra bízott gyermekben a leendő férfi egész valóját, sőt talán bekövetkezendő szereplése körét is, ha a megfigyelés finom világú gyertyája elé tennék. Csak hogy a pedagógusoknak rendesen nincsenek gyertyáik.

A kis Tisza Kálmánban például már jóval a szabadságharc előtt, körülbelül 1838-ban megmutakozott a nagy Tisza Kálmán. A természet gyakran előre be enged tekinteni a maga kártyáiba, s ha valakivel valami célja van, egy napig se pihen, szorgalmasan, néha szemmel láthatólag készíti ki feladatára.

Napoleon nagy verekedéseket inscenizoz Ajaccio utcáin a gyerekek közt, Cabot Sebestyén piciny papírhajókat ereget napestig a kis falusi folyón, Tisza Kálmán pedig nyolcz-kilencz éves korában folytonosan országgyűlést játszik a nagyváradi Tisza-kuria tágas udvarán.

Egy kis levele erre a tanú, melyet Tisza Kálmán mint királyt írt alá, miniszteri ellenjegyzés nélkül. (Már akkor kezd a túlkapásokat.) A kis felség levele nem kisebb úrnak szól, mint a palatinusnak, Gyalokay Lajosnak, ki azt kegyelelesen megőrizte, úgy hogy az olvasó most hű másolatban kapja a hatvan év óta el-sárgult papírról.

A «legfelsőbb kézirat» odahívja a palatinust az udvarhoz, vagyis inkább az udvarra. Nem ad audiendum verbum, nem is kihallgatás okáért, hanem egy kis játékra. Méta, kifutó, pige, ezek a napiend. Országgyűlés csak ritkábban lehet, mivelhogy ahhoz össze kell hívni a tettes karokat és rendeket, egész Nagy-Várád ismerős úri gyerekeit, a kik különböző rangban szerepelnek ezeken az országgyűléseken. Ott van a personalis, a judex curiae, a főasztalnok mester. Az a Tisza Laczi, ő osztja ki az uszonát, a mit a mama nagy garmadában készít a követek számára. (Aha! A húsos fazekak és dividendák is kibukkannak.) Itt vannak a püspökök, a vármegyék követei, a rosszabb nadrágú gyerekekből a városiak telnek ki. Még talán Abrudbánya követe is köztük van.

A kis levél egyben megbizta a palatinust (persze korteskedésnek okvetlenül lenni kell egy Tisza-féle levélben), hogy Döry Lajos királyválasztásáról gondoskodjék.

A levél a következő:

Édes Barátom Palatinusom!
En leveledet nagy örömmel fogadtam,
és kintem gyere el délután mentül előbb.
Kérem palatinus urat legyen olyan kedves,
hogy a leendő országgyűlésre a sok
érdemmel kinölő barátaimnak a
vitéz Döry Lajost kiáltsa ki királynak,
a derek, és így királyt érdemlő hazánknak.
En pedig palatinus úrnak maradol
halálig hű barátja
mi. Tisza Kálmán

A levél czimzése így szól:

Tekintetes nemes nem-
zetes s nagy érdemű
Gyalokay Lajos palatinus-
úrnak,
sőt sőt sőt sőt sőt sőt

Úgy látszik, hogy az országgyűlési játékokon minden héten vagy hónapban másnak kellett átadni a királyságot, mert különben a kis Tisza görcsösen ragaszkodott volna a jogához, és bizonyosan abban trafikált volna, hogy a trónpretendens Döryt elmarja a hatalomtól.

De hát szerencsére lemondott s valószínűleg minden megrázkódtatás nélkül folytak odább az országgyűlések, a hol a kis Tisza lezáfolt minden halandót.

Később, sok sok év múlva, mikor az igazi országgyűlésen uralkodott Tisza Kálmán, a kis levélkében előforduló két név is szerepet vitt. Egy kicsit leszálaltak ugyan az igényeikkel, a palatinus úrból törvényszéki elnök lett Nagy-Várád, Döry Lajos pedig Biharmegye főispáni székén ült, de azért boldogul éltek és nagy hívei voltak egykori királyuknak mindaddig, míg meg nem haltak.

... Most már mind a hárman odalenn álmodnak országgyűléseket, verőfényeseket a magyaroknak.

Mohorai Pál.

A levél eredetire nézve a következőket közöljük:

Nagy-Várád a Széchenyi-utcában két nemesi kúria áll egymás mellett: egyik ma is a Tisza-család tulajdona, — ebben született Magyarország egykori hatalmas kormányelnöke és államférfia, Tisza Kálmán; a másik a múlt század első felében a Gyalokay-család tulajdona volt.

A Tisza-család akkori feje, Tisza Lajos Biharmegye híres adminisztrátora a Kálmán atyja

volt. A Gyalokay-család feje, Antal, a nagyváradi római katolikus püspökség kormányzója, ki erős konzervatív politikai nézeteiről volt ismeretes. A két család fejét tehát a politikai nézetazonosság is összefűzte.

Mindkét család több fiúgyermekkel dicseke-

dett. A Tisza-családban László, Kálmán és Lajos, a Gyalokay családban: Károly, Ferencz, Antal és Lajos, különösen Antal és Lajos voltak egykoriak a Tisza-fiukkal.

Az apák politikai rokonszenve az egyforma korú fiúgyermek között is baráti viszonyt teremtett. A két századé kuria tágas udvara gyakorta szolgált vidám gyermeki csínytevés színterül. A kifutó és országgyűlések tartása voltak a legkedveltebb és legszokottabb játékok, a melyekben a gyermekpajtások között részt vett még a két Döry fiú is. Ezek egyike Lajos mint honvédtábornok, a másik József, mint Biharmegye főispánja pár évvel ezelőtt hunyt el.

Egy ilyen országgyűlés-játék érdekes maradványa a fentebb közölt levél is, melyet a három éve elhalt Gyalokay Lajos kegyeletem emléként őrizett meg a többi Tisza fiúk leveleivel együtt.

A levél kelettel ellátva nincs, de valószínűleg 1839—40-ik évből származik. Azt hisszük, ez Tisza Kálmánnak legrégibb levele, a mely maig fennmaradt.

A GESZTI KASTÉLY.

Midőn a borosjenői Tiszák hosszas utánjárás és pörlekedés után a XVIII. század második felében ősi birtokaik helyett Biharmegyében Geszt környékén mostani birtokaikra adományt nyertek, Tisza László Biharmegye követe, cs. kir. kamarás építtette a geszti kastélyt, mely attól fogva a Tiszák nagyváradi most is meglevő nemesi kúriájával együtt a család állandó lakóhelye volt.

László fia Lajos volt, Biharmegye ismert vaskezü adminisztrátora. Felesége, gróf Teleki Juliánna hozta magával a bihari zajos nemesi életbe a magyarnak megmaradt erdélyi arisztokrácia azon ősi, gyökeresen magyar szokásait, erkölceit, a melyeknek megfogását már Erdélyben megsiratta Apor Péter, — és hozta a Telekiek emelkedett műveltségkedvelő érzését, s bizonyára nem keveset a Telekiek nagyratörő szelleméből is. A régi magyar vendégszeretet soha nem szűnő gyakorlása mellett, mely a geszti kastélyt a bihari társadalmi élet egyik fő központjává tette, itt folytatta a kastély

asszonya kegyes emberbaráti jótékonyágát, mely őt a környék áldásává tette, itt vezette az édes anyja legnagyobb gondnal gyermekeinek nevelését, minek nem csak felügyelője, hanem irányítója is volt.

A forradalom kitörését a család két nagyobbik fia, László és Kálmán már mint ifjak érték meg. László életét a csatában kapott szörnyű sebeiből a női és anyai ápolás gyöngédsége csak alig bírta megmenteni. Az alig 18 éves Kálmán az első magyar miniszteriumban kezdte meg hazáját szolgálni, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszterium fogalmazója. A szabadságharc lezajlása után csendesebb lett a geszti kastély, a régi vidám megyei élet fölé egy időre a nagy nemzeti gyász borult. De annál gondosabb szeretettel folyt a gyermekek nevelése; a szülők érezték, hogy most jobban, mint bármikor, az ifjú nemzedékben van a haza reménye. Kálmán elment a berlini egyetemre, és több ízben beutazta Nyugat-Európát.

Az 50-es években serdülői kezdett a másik két fiú is, Lajos a későbbi gróf, és Domokos a költő. Az 1850-ik évben az Arany János ott lakta felszentelte a geszti kastélyt és parkot a magyar irodalomtörténet számára is, mert a gondos anyja Domokos mellé Arany Jánost kérte fel a költészetben vezetőül. De az ifjú életét Egyiptom földének örökös nyara sem menthette meg. Nehány versét az édes anyja kérelmére Arany rendezte sajtó alá.

Az 50-es évek végén és a 60-as évek elején egymás után haltak el az édes atya és édes anyja. De a három ifjú Tiszát az 1859-ben megindult nemzeti ébredési mozgalmak már mint küzdésre kész férfiakat találták. Az 1859-iki vallásügyi pátens országos forrongásba hozta a protestánsokat; az ifjú Tisza Kálmánt vallásos ézése épen úgy mint hazafisága, valamint bátorsága és már itt mutatkozó államférfiúi tehetsége vezérévé tették e mozgalomnak, melynek eredményét és ezzel együtt Tiszának nevét felekezeti különbség nélkül hazafias örömrüssalással üdvözölte az egész nemzet.

A geszti kastély is változásokon ment keresztül. A régebben egészen földszintes épület közepén egy emelettel gyarapodott és a három fiú közül Kálmánnak jutott lakásul. A meghalt édes anyja helyébe új háziaszony, gróf Degenfeld-Schomburg Ilona lépett, leánya gróf Degenfeld Imrénnek, kivel Tisza a pátens ügyében együtt küzdött és a ki azon időtől fogva haláláig a tiszántúli nagy református egyházkerület főgondnoka volt. Tovább is megmaradt a magyaros élet a geszti kastélyban, épen úgy központja maradt a bihari nemesi társadalmi életnek, sőt későbbben a Tisza Kálmán miniszterelnöksége alatt országosan ismert központ lett,

ARANY JÁNOS LAKÁSA A GESZTI PARKBAN.

Jelky Gyula fényképe.

a mely jótékonyan hatott vissza a környék és az egész megye társadalmi életére is.

Mint a legtöbb államférfinak, úgy Tisza Kálmánnak is sok megpróbáltatásban volt része, kivált az utóbbi években, de a geszti kastély enyhét sem a szerencse, sem az ünneptetés, sem a népszerűség, vagy ezeknek megfoghatkozása, változása soha meg nem tudta zavarni. Erősség volt az, hosszú évek szeretetével, türelmével és okosságával, női és férfi erények önfeláldozó egyesítésével védelmül építve a családi élet számára a külső élet minden baja ellen. A háziasszony finom lelke, kedélye, okossága, az édesanyának szeretete, a külsőleg ridegnek látszó politikus, de mindig a leggyöngédebb férj és apának csak itt megnyilvánuló kedélye és humora mindenki előtt vonzóvá tették a geszti kastélyt.

A történetirő, ki Tisza Kálmánt rajzolni fogja, csak úgy találja el igaz képét, ha édesanyjáról és feleségéről is megemlékezik. Stuart Mill is megragadóan vallja be egyik művében azon roppant hatást, melyet tudományos műveire, ezeknek simítására felesége gyakorolt, a nagy művelt nemzetek kiváló férfainál nem is

ritkaság; bizony a magyar művelődéstörténet is jól teszi, ha az ilyen ritka példákat feljegyzi.

Boldog és egyszerű élet folyt a geszti kastélyban hosszú éveken át. Gyermekek, majd unokák vidám zaja elevenítette fel a park lombos útjait és játéktereit, régebben a labdázótér, később a kugli-, cricket- és lawn-tennis-pályát. Az egyetlen, a miben aránylag némi fényűzés mutatkozott, a lovak száma és jósága volt. A geszti istálló elhunyt gazdája büszke volt maga nevelte gyors és szép lovaira és a sétakocsizások a gazdasság valamelyik pontjára háziaknak és vendégeknek mindennapi elmaradhatatlan szórakozás voltak. Pincze és asztal magyaros; az asztal nem egy különlegességét őrizte meg a régi erdélyi magyar konyhának, egyenes óhajátára a régi magyar szokásokhoz ragaszkodó Tiszának.

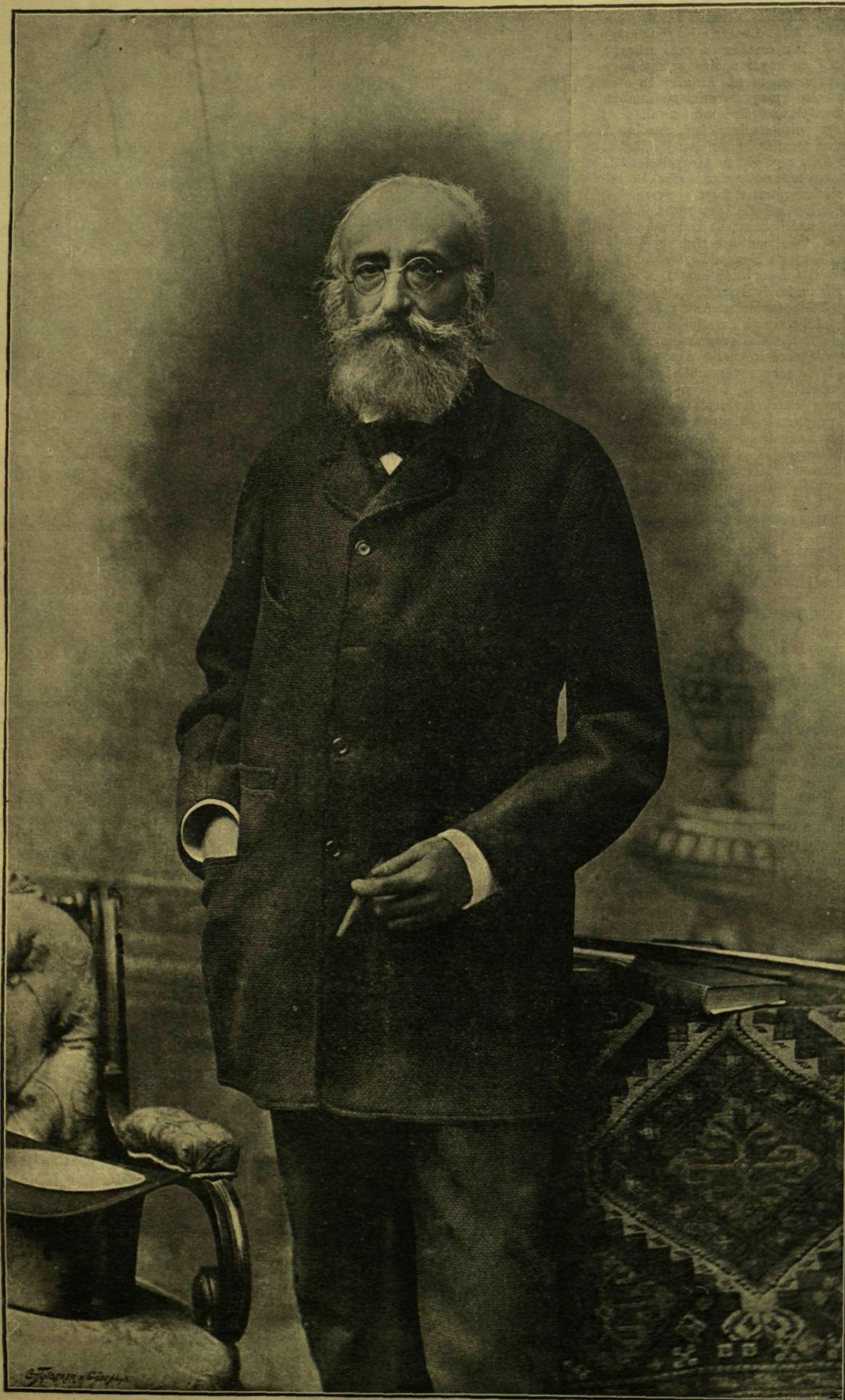
Nyáron ritkán volt vendég nélkül a kastély; rokonok, szomszédok és a család régi bizalmas embereinek látogatásai egymást váltották fel. A vendéglátás legkedvesebb vonása volt azon figyelem, a melylyel a ház asszonya és ura még életüknek legjobban elfoglalt éveiben is, minden, még a ritkábban látott vendégnek is kedveléssel, gyöngeséggel, kedves beszédetárgyát, ételét, különlegesét eszközben tudtak tartani. Az ebédlőn kívül leginkább a kertre nyíló terrasz — rossz időben a pipázó — volt a családnak és a vendégeknek kedves tartózkodási helye, ebéd után, uszonára és vacsora után. Ilyen alkalmakkal eltűnt a vendég iránt való minden különös figyelem, kedveskedés és a vendég egy időre önkéntelen beleolvadt a családi életbe.

A társalgás nyelve rendesen magyar volt; de minthogy mindig voltak a gyermekek mellett német, francia és angol tanítók vagy nevelők, néha már csak a gyermekek kedvéért is, az illető nyelveken folyt a beszélgetés. Ha azonban a német nyelvnek hibátlan beszélését sürgette valaki, a volt miniszterelnök többször hangsúlyozta azt az elvet, hogy németül tudni minden művelt magyar embernek szükséges, de Isten mentse meg, hogy tökéletesen!

A legutóbbi években Tisza Kálmán és neje nyugalomba vonultak s mintegy vendégek voltak a geszti kastélyban. A gazdálkodást és a háztartást teljesen átadták a fiatal nemzedéknek, Istvánnak és nejeének. A változás azonban alig volt észrevehető a tisztelő és szeretetnek azon patriarkhális viszonyánál fogva, mely szülők és gyermekek közt a geszti kastély családi hagyománya. A régi vendégszeretet, kedélyes egyszerűség, a rokonok és családtagok szeretete maradt a régi.

A Tisza Kálmán holtteste ott nyugszik a parkhoz közel eső családi sírboltban, melyet történelmi jelentőségűvé és emléktűvé avatott.

G. K.

TISZA KÁLMÁN 1885-BEN.

Koller K. fényképe után.

TISZA KÁLMÁN TEMETÉSE.

Tisza Kálmán tetemeit március 24-ikén délelőtt terítették ki ravatalra a Sándor-utcai gróf Degenfeld-palotának második emeletén, Tiszáék lakásának ebédlőjében. A család nem óhajtotta, hogy a halottat elvigyék a házból s akár a Múzeum, akár az Akadémia csarnokában állítsák föl a ravatalt. A lépcsőzetes ravatalt a teremnek közepén állították föl. Három sor égő gyertya és délszaki növények övezték, a feketével bevont alkotmányt, a melyen görög stílusú szarkofágban, üvegfüdél alatt fekete díszmagyarban pihent Tisza Kálmán. A ravatal előtt kis párnás asztalkán az elhunytak rendjelei feküdtek. Délszaki növények övezték a koporsót és lobogó gyertyák. A koszorúk özönét alig bírták elhelyezni.

A gyászoló család a következő gyászjelentést adta ki Tisza haláláról:

Borosjenői Tisza Kálmánné a maga és gyermekei: István, ennek neje, Tisza Ilona és fiuk István; Paulina, ennek férje, Radvánszky Béla báró és gyermekei: Kálmán, Béla és Dóra; Kálmán, ennek neje, gróf Keglevich Erzsébet és gyermekei: György és Imre; Lajos, és az egész rokonság nevében fájdalomtól megtört szívvel jelenti, hogy a legjobb férj, apa, nagyapa, após és rokon, borosjenői Tisza Kálmán, 1902. március 23-án, életének 72. és boldog házasságának 42. évében, hosszú szenvedés után elhunyt. A megboldogult hült tetemei kedden, március 25-én délután 3 órakor a megboldogult budapesti lakásán (VIII., Főherceg Sándor-utca 14. szám) tartandó gyászistentisztelet után március 26-án fognak a geszti családi sírboltban örök nyugalomra helyezni. Budapest, 1902. évi március hó 23. Áldás emlékére!

A KÜLDÖTTSÉGEK MEGÉRKEZÉSE A SZALONTAI ÁLLOMÁSRA.

SZÉLL KÁLMÁN ESZPERES BUCSÚZTATÓ BESZÉDET MOND A SÍRBOLT ELŐTT.

A részvénytáviratok táviratok és levelek alakjában mindenholnan érkeztek, s a kitett ívre százan és százan jegyezték alá nevüket.

A király, ki csak március 21-ikén utazott el Budapestről, a következő táviratot intézte az elhunyt fiához, gróf Tisza Istvánhoz:

„Mély meghatottsággal vettem édesatyja elhunytának hírért és teljes szívvel osztom a család és az ország gyászát. A boldogult államférfiában kedvelt hűmet vesztettem el, a kinek emlékét a siron túl is mindenkor hálás kegyelettel fogom megőrizni. Ferencz József.”

A német császár Berlinben személyesen is kifejezte részvétét Szögyény-Marich László nagykövet előtt, s fölkererte a nagykövetet, hogy részvétét tudassa Széll Kálmán miniszterelnökkel. Eulenburg herceg bécsi német nagykövet császára megbízásból gróf Tisza Istvánhoz intézett résztvevő táviratot. Gróf Bulow német kancellár, Prinetti olasz külügyminiszter, Ferdinánd bolgár fejedelem, a bécsi bajor követ szintén táviratot küldtek, valamint a bécsi közös és osztrák miniszterek.

Széll Kálmán miniszterelnök március 23-ikán kora délelőtt fölkereste a gyászoló családot, a melynek mind a saját, mint a kormány őszinte és mély részvétét tolmácsolta.

Jelty Gyula fényképe.

TISZA KÁLMÁN TEMETÉSE. — A KOPORSÓ BEVITELÉ A SÍRBOLTRA.

A képviselőház március 24-iki ülésében gróf Apponyi Albert elnök és Széll miniszterelnök emlékeztek meg az elhunyt államférfiu érdemeiről. A Ház intézkedett, hogy mind a budapesti, mind a geszti temetésen küldöttség képviselje.

A ravatalt március 24-ikén és 25-ikén délelőtt folyton nagy tömegekben látogatta a közönség. A református egyházkerületek azonnal intézkedtek, hogy a gyásznak kifejezést adhassanak és a temetésen képviseltessenek.

A budapesti temetési szertartás március 25-ikén délután három órakor nagyon egyszerű volt. A Sándor-utczán és környékén nagy tömeg gyűlt össze. A gyászszertartás azonban semmi látni valót nem nyújtott, mert a halottas teremben ment végbe, és gyászmenet sem volt. Bent a halottas szobában is puritán egyszerűség közt ment végbe a gyászszertartás. Bárha a közéletnek minden testülete, melyben Tisza szerepet vitt, megjelent a koporsó körül, beszédek nem hangzottak. A család kívánsága volt az is, hogy se itt, se a geszti kriptánál emlékbeszédek ne tartanak, mert a megtört özvegyre fájdalommal hatna a hosszú szertartás. A király képviselőjében gróf Apponyi Lajos udvarnagy jelent meg. Ott voltak a kormány tagjai, az országgyűlés, a Tud. Akadémia, a hadsereg, a reformált egyházak képviselői, számos vidéki küldöttség.

Antal Gábor, a dunántúli ev. ref. egyházkerület püspöke vezette az egyházi szertartást s búcsúztatta a halottat. Keresetlen szavakkal tolmácsolta azt a nagy veszteséget, mely az országot, a református egyházat és a gyászoló családot érte Tisza Kálmán elhunytában. A kesergő próféta szavait

A KOSZORÚT VIVŐ KOCSIK A GESZTI TEMETŐBEN. — Jelfy Gyula fényképe.

idézte: «leesett a mi fejünk koronája.» E megkapó mondatból indult ki, esetetve az elköltözött államférfi pályáját, s végezve beszédét, újra idézte a próféta szavát, a mely a halott körül csak fokozta a gyásznak nyomasztó komorságát. Az egyházi szer-

ték a Tisza-család czímerét, rajta az elhunyt neve: «Borosjenői Tisza Kálmán 1830 december 16—1902 márczius 23.» A kriptá ormáról fekete zászló hajlott a koporsóra, a melyen két koszorú volt, az egyik a gyászoló hitvesé, a másik a gyermekeké.

Haranghy György amateur felvétele.

A TISZA-PALOTA DEBRECENBEN A FŐTÉREN.

tartás után a közönség szétszórt s a halott ott maradt a házban, egész az esti szürkületig. Előbb a koszorúkat szállították ki a vasúthoz több kocsival, azután este hét óra körül a koporsót. Gróf Tisza István és Kálmán kísérték.

Este 10 óra körül indult el a halottas vonat s Csabán keresztül ment Geszt felé. Ezen a vonaton utazott Gesztre az egész Tisza-család és rokonsága. Egy órával később indították utnak a különvonatot, a mely négy szalonkocsiból és nyolcz Pullmann-féle nagy kocsiból állott. A szalonkocsikban Fejérváry Géza báró, Darányi Ignác és Cseh Ervin miniszterek, Wekerle Sándor, Gromon Dezső és Perczel Dezső foglaltak helyet. A többi kocsiiban a küldötségek utaztak. A képviselőház küldöttségét Tallián Béla alelnök vezette.

A halottas vonat márczius 26-án reggel hetedfél óra körül érkezett Nagy-Szalontára. Kilencz órára érkezett oda a különvonat. Az egész környékről nagy sokaság gyűlt össze. Bihar megyéből, Nagy-Váradról, Debreczenből, Máramarosból is igen sokan érkeztek. A koporsót négylovas halottas kocsi helyezették, a koszorúkat három kocsi, s megindult a kocsik, szekerek hosszú sora az egy órányira levő Gesztre. A gyász kíséret, mintegy 400 kocsi, nagy sárbán haladt.

A Tiszák ősi fészkeben, a zöldelő síkságon elterülő kis faluban, Geszten, a nép a házak előtt álldogált és nézte a fogatok hosszú sorát. A kastély körül gyászlobogók feketéltettek s a templom tornyára is nagy fekete zászlót tűztek ki. A hatalmas fenyőfákkal körülvett kastély előtt megállott a menet. A kastélytól gyalog mentek a családi kriptáig. Csak a hölgyek és Fejérváry báró mentek kocsi a fél-óraig tartó mezőségen, melyen vízárok vonul át.

A sírbolt egy kis dombon áll. A kriptán ez a felírás: «Feltámadunk». A felírás alá odafüggesztet-

ték a Tisza-család czímerét, rajta az elhunyt neve: «Borosjenői Tisza Kálmán 1830 december 16—1902 márczius 23.» A kriptá ormáról fekete zászló hajlott a koporsóra, a melyen két koszorú volt, az egyik a gyászoló hitvesé, a másik a gyermekeké.

TISZA KÁLMÁN BAVATALA BUDAPESTI LAKÁSÁN. — Goró Lajos rajza.

bíztunk eleitől fogva...» kezdetű szöveget, azután Szabó István geszti ev. református lelkész megható búcsúztató-beszédét mondott.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegye nevében Szél Kálmán esperes, Arany János veje, búcsúztatta el a halottat, a ki évek hosszú során főgondnok volt az egyházmegyének. Beszédében felsorolta Tisza Kálmán érdemeit, a melyeket az egyház érdekében szerzett.

Az énekhar rázendített egy szölgára, miközben Tisza István, Kálmán és Lajos grófok, Károlyi Imre és Gyula grófok, Podmaniczky Géza báró és Sándor János főispán vállukra emelték a koporsót és levitték a kriptá fekete üregébe, követve a gyászoló családtól, Antul Gábor püspöktől és néhány lelkéstől. A mikor a család visszatért, a jelen voltak Tisza Kálmánéhoz siettek; hogy részvételüket kifejezzék neki.

Mikor a gyászoló sokaság már oszlani kezdett, báró Radvánszky Béla koronaőr, az elhunyt veje, rosztul lett, valamint özv. Tisza Kálmáné is, kit fia karonfogva vezettek kocsijához. A kriptát a lelkészek éneke közt zárták el. A család visszatért a kastélyba; a gyászoló gyülekezet pedig szétszórt. A miniszterek s az országgyűlés küldöttei a gyászszertartásról Szalontára mentek s az ott várakozó különvonattal estére Budapestre értek vissza.

A külföldi legtekintélyesebb lapjai meleg hangú cikkeikben terjedelmesen méltatják Tisza Kálmán érdemeit.

TISZA KÁLMÁN OTTHON.

A nagy generálisnak, a ki immár csendesen pihen a Kölesér mentén a geszti családi sírboltban, Budapestén kívül tulajdonképpen három otthona is

Némethy Ferencz amateur felvétele.

TISZA KÁLMÁN SZÜLŐHÁZA NAGY-VÁRADON.

volt: Geszt, Debreczen és Nagy-Várad. A körös-parti nagy-várad Tisza-ház azonban csak megszálló vendégként ismerte a nagy politikust, ha haza-haza rándult a geszti családi fészekbe.

Igénytelen egyszerűségben múltak a napok Geszten a generális felett. Ha családi ügyei és olvasmányai el nem foglalták, idejét rendszeren a gyönyörű parkban töltötte. Gondolataiba mélyedve órákig elcsátgaltott itt egyedül, vagy üldögélt magában. Hivatalos vendéglátás nem volt itt, s ha mégis elkerülhetetlen volt, az nem Geszten, hanem Nagy-Váradon történt.

Itt egyik legbizalmasabb embere, talán még család ügyeibe is beavatott, az öreg Hegyesi Márton, a kit ő vetköztetett ki kurucz-atillas 48-as képviselőből egyszerű bihari szavazópolgárrá. Ha megállás nélkül utazott is keresztül Tisza Nagy-Váradon, Hegyesi és Hlatky Endre ott várta őt a vonatnál. Mindig volt kérdezn, mondani valója, különösen attól az időtől fogva, mikor Hegyesi Márton került a bihari, Hlatky pedig a nagy-várad szabadelvűek élére. Sok őszinte híve volt vármegyéjében és Nagy-Váradon is, pedig tudták, hogy érzékenyebben állt a Debreczenhez, a hol díszes palotát is emeltetett, mint Nagy-Váradhoz, a hol őcska házat még tatarozni sem igen engedte.

Nagy-Váradon jóformán csak megszállt a generális. Két-három napnál tovább itt nem időzött soha. Ebédet, lakomát nem igen adott, legfeljebb a Müller-kioszkba hívta meg a bizalmasait. Ilyenkor Tisza letelepített Müller bácsit, a kávést is a társaságba s ő rajta mulatott az egész idő alatt. A jó ember eredeti sajátága, hogy a világ egyetlen nyelvé sem tudja érthetően, de beszéli tán valamennyit. Testestől-lelkéstől Tisza-párti volt mindig, de a negyvennyolcasok ősőbb áron nagyobb porció feketét kaptak a kávéházában. Szabadelvűnek ebből nem járt ki soha, csak Tisza Kálmán volt a kivétel. Ó mindig negyvennyolcas feketét ivott.

Az öreg Müller igen szerette a generális. Az obstrukció idején tartott beszámolója után a tisztelőre rendezett lakomán is maga mellé ültette. Ezek a bankettek különben a legszerényebb fajtákból valók voltak. Altalában mindenben takarékos volt az öreg úr, így az írásban is. Szónoklatáról csak vázlatot készített. E sorok írójának két nagyfontosságú beszédének a vázlata van meg, az egyik nyolczvan, a másik százöttszavas kézírás. Mindenik beszéde közel két óráig tart.

Tisza Kálmán egyszerűsége lakóhelyein is visszautkröszdött. A geszti kastély épen olyan egyszerű, mint a debreczeni négy utcára terjedő kétemeletes palota, a mely különben hatalmas arányaival az egész fötérten feltűnik. A nagyváradi ősi kuria egyszerű sárgára meszelt ház, csak ődságával vonja magára a figyelmet. De a belső berendezésben sincs nyoma sem a fényűzésnek a Tisza házaiban. A geszti kastély termei telve vannak családi emlékekkel, festményekkel a család őseiről, itt van Tisza Kálmán szüleinek és nagyszüleinek egykorú képe is. A geszti parkban a százados fák keretében pompás kertészet fogad. S ez a park volt talán az ő legnagyobb gyönyörűsége. A nyitott verandáról, a melyen feketéjét szokta elfogyasztani, órákig elmerengett az agg államférfi az ő kedves parkján, a melybe messziről oda látszik a dombon épült családi sírbolt aranyos felírása: Feltámadunk.

Most ott várja ő is ősei közt a feltámadást.

Kiss Gereben.

A TISZA-CSALÁD MÚLTJÁBÓL.

A borosjenői Tisza-család leszármazása egész bizonyosan csak a tizenhetedik század közepén élt Istvántól kezdve ismeretes, a megelőző korra nézve azonban csak hézagos, kétséges adatok maradtak fenn.

Kétségtelen, hogy a Tisza személynév különféle változatokban, mint pl. Tisa, Tyse, stb. már az Árpád-kori emlékekben is előfordul, többek közt II. Endre királynak 1211-ik oklevelében van egy Tyza nevű udvarnokról említés, a ki a tihanyi apátság Szántó nevű falujában lakott. Egy Tyzáról pedig, mint turóczi nemesről, IV. Béla király idejéből van említés.

Nagyon kérdéses azonban, hogy ezek a Tiszák ugyanazon családhoz tartoztak-e, mint a maiak? Ugyanezt lehet mondani arról a Tisza mester-ről, a ki I. Károly király uralkodása alatt ennek ajtonállója volt és borosjenői birtokos. Mert ez a Borosjenő Pilis vármegyéjében Buda környékén feküdt, míg ama Borosjenő, a melytől a mai Tisza-család predikátumát kapta, az egykori Zarándmegyében volt.

A mostani Tisza-család legelső ismert ősenek azt a Györgyöt kell tartanunk, a ki már mint nemes ember, 1636-ban öreg Rákóczy György fejedelemtől Árad, Csanád és Temes vármegyéjében jószágokat kapott adományba és tanult, iskolázott ember, egy szóval deák volt. Az adománylevélből következtetve, nem régen költözött Boros-Jenőre és mint Makóról jött embert ösmerték.

Tisza György jó gazda, szorgalmas birtok-

szerző volt, a ki vagyonát folyvást gyarapította. Rendes lakóhelye Boros-Jenő volt, de Nagy-Váradon is volt háza, a Péntekhely-utcában. Egyik leányát Rákóczy udvari papja, Csulai György püspök vette feleségül.

Tisza István (György fia) a XVII. század elején született s mint főnmaradt leveleiből és a diplomáciai téren való működéséből alaposan következtethetjük, — tudományosan képzett ember volt. Valószínűleg Váradon tanult, hol már abban az időben is virágzó protestáns főiskola volt, a hadakozásban való jártasságát pedig odahaza Boros-Jenőn szerezte. A vagyon-szerzési hajlamot atyjától örökölte és szerencsés házassága meg saját igyekezte által rövid idő alatt sokra vitte. Miután szép vagyont gyűjtött, társadalmi állásának emelésére is igyekezett és élénk részt vett az erdélyi közéletben. Mint II. Rákóczy György követe, hosszabb időt töltött a fényes portánál, épen a legválságosabb időben, a fejedelem lengyelországi hadjáratakor s nagy buzgalommal szolgált a nemzete ügyét. A lengyel háború szerencsétlen vége után ő is megérezte a szultán haragját s a Hét-toronyba került hosszabb időre, a hol annyi magyar hazafi szenvedett már fogságot. Ezalatt a török elfoglalta birtokait s mire hazakerült, mint «futott nemes» vonta meg magát Déván.

Igy telepedtek meg a Tiszák Erdélyben s ott is maradtak, még három nemzedékkel a török hódoltság megszűnté után is ott éltek elszegényedve. Egykori birtokaik idegenek kezére kerültek s nekik nem volt módjuk benne, hogy lépéseket tegyenek visszaszerzésükre. Csak a

XVII. század közepe táján kezdett a család szerencséje ismét felvirradni. Ekkor Tisza György, a fentebb említett István unokája, ki Tordán lakott, s Torda vármegyének főjegyzője, majd alispánja volt, a prókátorságra adta magát, hogy ősi javait visszapörölhesse. Tordáról járt fel, a hagyomány szerint lóháton, Bécsbe. Célját ugyan nem érte el, de prókátorságával s talán szerencsés házasságai által szép vagyonra tett szert Erdélyben. Az ő fia, Tisza László, a ki Udvarhelyszékben, Szitás-Keresztúron lakott, a kiról az a hagyomány, hogy egy tarisznyában vitte föl pöriratait a pesti királyi kuriához, hogy pörében a bírákat informálja, s a híres Lehotzki fiskális segítségével visszaszerelte az elvesztett javakat, esere útján megvásárolta Gesztet és megtelepedett Bihar vármegyéjében. Ez a XVIII. század derekátáján történt; azóta laknak a Tiszák Biharban, akkor kezdődött a család emelkedése. Ez a Tisza László, a ki ilyen szerencsével pörölt, dedapja volt a most elhunyt államférfiúnak, 1772 körül halt meg. Fia szintén László 1765—1831-ig élt, s egy ideig Bihar vármegye követe volt; e László kilencz gyermeke közül a harmadik volt az 1798-ban született Tisza Lajos, Tisza Kálmán édes atya. Tisza Lajos hét gyermeke közül Kálmán a negyedik volt; az idősebbek közül László és Lajos ifjan hunytak el, az 1829-ben született (2-ik) László még él, az ifjabbak közül a gróffá lett második Lajos 1898-ban, Béla és Domokos a költő fiatal korukban, Tisza Kálmán édes atya Lajos 1856-ban, édes anyja szül. gróf Teleki Julianna 1863-ban hunyt el.

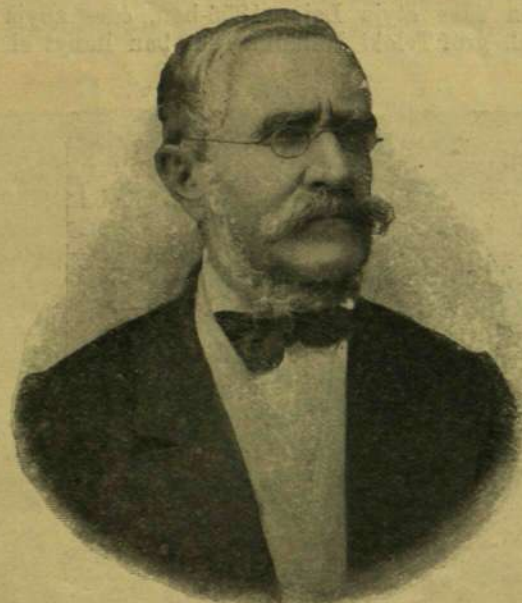

TISZA KÁLMÁN 1848-BAN NEMZETŐRI RUHÁBAN. — Barabás Miklós aquarellje.

A SZÁZ ÉVES «KUNZ JÓZSEF ÉS TÁRSA» CZÉG.

A kor haladásának egyik jele, hogy immár nemcsak a hadvezéreket, hősöket, politikai vezetőférfiakat jutalmazza a közismerés tevékeni, hanem az ipar és kereskedelem munkásait is, a kiknek szorgalmas működésén alapszik az államok ereje. A munka tisztelete mind általánosabb lesz s egyre szélesebb körökre terjed, a mint azt valóban a legnagyobb mértékben meg is érdemli. Közelebb öröndetes és szép jelét láttuk ennek, midőn fővárosunk egyik legrégibb kereskedőházának, a «Kunz József és Társa» czég fennállásának száz éves fordulóját ünnepelték, melyen részt vettek nemcsak a kereskedői körök, hanem a magyar kormány is, valamint a társadalom minden rétegének legkiválóbb képviselői.

A nagyközönség is igen rokonszenvesen fordult ezen ünnepsél felé, azért bizonyára érdeklődéssel fog találkozni, ha az érdekes kereskedőház alapítóinak s későbbi vezetőinek arcképeit bemutatjuk s a czég történetét, valamint a lefolyt jubileumi ünnepélyt röviden ismertetjük.

KUNZ JÁNOS JÓZSEF (1805–1872).

A Kunz-család Rohle nevű morvaországi községből származik. Családfája a nevezett községben 1660-ig vezethető vissza; a korábbi adatok a 30 éves háború pusztításai alatt megsemmisültek. A család ősei, mint «kisgazdálkodók» szerepelnek az egyház könyveiben, nyilvánvaló azonban, hogy gazdaságaik mellett házi ipart is folytattak, s ez fejlődött aztán ki később a családnál rendes szövő- és kézműiparrá. Így a mostani czégfőnökök dédapját, az 1755-ben született Kunz Józsefet, már mint vászonárú gyárost találjuk az anyakönyvbe bejegyezve s azóta a vászon gyártása, illetve szövése és eladása képezi a család hagyományos foglalkozását.

Természetes, hogy a kis községben nem foglalkozhatott el mindaz, a mit a szorgalmas kezek készítettek s így kivitelről kellett gondoskodni.

Magyarország, a hol főleg a Szepességen és Eperjesen foglalkoztak a vászonszövésel, nem volt képes az ország szükségletét e cikkben előteremteni, annál is inkább, mivel a ma is divó népviselet igen sok fehér szövetet felhasznál. Ezért Magyarország valóságos aranyország volt különösen a szomszédos morva iparosokra nézve, a kik eme jó fogyasztó területet sűrűn is látogatták. Vasut hiányában ponyvás kocsikra rakodva járták be Magyarországot, a hová Nagy-Szombaton át jöttek be, és ügyesen kipuhatták, hogy miként lehet a közbeeső vásárhelyeket meghódítani. Az idősebbek az ifjabbakat küldték világra úttörőként, míg ők otthon gondoskodtak arról, hogy az eladott árut pótolják.

A Kunz József testvéröccse, Ferencz volt az, a ki vásárról-vásárra járva, két évtizeden át látogatta Buda városát, a mely úgy lát-

KUNZ JÓZSEF (1791–1864).

szik, jó fogyasztási helynek bizonyult. S ez szülte a telepedési eszmét és egy Budán 1802 márczius 18-káról kelt alázatos kérvény — a melyben Kunz Ferencz hivatkozik arra, hogy immár 20 év óta látogatja a budai országos vásárokat, s a közönség is kívánja, hogy állandóan letelepedjék, — a budai tanács által kedvezően elintéztetvén, Kunz Ferencz megkapta 1802 márczius hó 20-án a telepedési jogot.

A megtelepedett 1805 december hó 7-ikén Budán, Víziváros 649. szám alatt házat is szerzett és ennek alapján Buda városa őt az 1806 június 20-án tartott tanácsi ülésében a polgári jogokban és szabadalmakban is részesítette.

A Budán letelepedett czég azonban a pesti országos vásárokat tovább is látogatta és a mint a kereskedelem 1820 óta mindinkább Pesten összpontosult, teljes erejével azon igyekezett, hogy üzletét Pestre hozza át.

Ebbeli törekvésében azonban sok ellenségeskedéssel találkozott versenytársai részéről. Végre 1826-ban kedvező alkalom kínálkozott. Pulyevits Athanasz vászonkereskedő, a ki a mai Deák-tér 1. sz. alatt birt 1809 óta egy Sulyovszky Györgytől megvett vászonkereskedést, anyagi zavarokba jutván, megragadta az alkalmat arra, hogy Kunz Ferencz fiát — szintén Ferencz — társul vegye maga mellé, s így újra lábra kapjon.

A versenytársak azonban e tervet is a leghevesebben támadták, úgy, hogy mire a dolog véglegesen engedélyeztetett és az adásvételi szerződés Pesten 1830 június 30-án aláíratott, Kunz Ferencz már nem élt, hanem jogaiba 1805-ben született öccse, Kunz János lépett, a ki e czélból idő előtt nagykorúsított.

Ezalatt a morvaországi Kunzok Rohle-ből Morva-Neustadt-ba költöztek át, a hol az ipart és gyártást az 1791-ben született József (a mostani főnökök nagyatyja) folytatta erőiesen, szakadatlanul szoros összeköttetést tartván fenn a pesti kereskedelemmel.

Ennek legidősebb fia, az 1823-ban született Kunz József (a mostani czégtulajdonosok atya) volt arra kizemelve, hogy majdan a magyar üzletet vezesse. A míg nagybátyja, a fentebb nevezett János a pesti üzletet ideiglenesen vezette, s az 1820. év óta sűrűn látogatott debreczeni vásárokat sem hanyagolta el, Kunz József szülővárosában látogatta az elemi-, majd Kremsier városában 1836-ig a polgári iskolát, a honnan később Pestre költözvén, a Bibanco (később Hampl)-féle kereskedelmi iskolát végezte 1836 november végén «kitünő» sikerrel.

Pest akkori időben még teljesen német lévén, az ifjút a debreczeni Szvetics Mihály fűszerkereskedésében helyezték el három évre, mint tanonczot, hogy magyarul megtanuljon. Ezután visszakért Pestre, a hol János bátyja egy Schreiber Pál nevű segédjével látta el az üzletet. Az 1838-iki árvíz pusztításai akkor nagy nyomort és inséget hoztak az ország központ-

jára s csakis a mostani Deák-tér magas fekvése óvta meg az üzletet nagyobb károktól. A mióta József visszakért Debreczenből, János bátyja mindinkább vállaira akasztá az üzlet terheit, ő pedig hosszabb időre visszatért Morvaországba, a hol Sternberg városában alapított magának új családi tűzhelyet.

Így folyt el az idő 1845-ig, a mikor az addig bizonytalan üzleti viszonyok az első társasági szerződés alapján rendezettek. Ezen társasági szerződés a pesti magyar kereskedői testület törzskönyvében a 460/333 lapon jegyeztetett be, 1845 augusztus hó 28-ikán. A czég akkor: Kunz János József és Társa volt, tagjai: id. Kunz József, Kunz János József, Mössmer József és ifj. Kunz József. (Kunz János József Mössmer nővérét birván nőül, sógorát hozta a társaságba.)

A munkabeosztás a következő volt: id. Kunz József M.-Neustadtban gyártott, Kunz János József a sternbergi piacot látta el, Mössmer és ifj. Kunz József a pesti üzletet kezelte, s évente négyszer a debreczeni vásárookra is eljárt.

Nehéz gondot hozott az üzletre az 1848-as szabadságharc. A harcászulte izgatottság nem épen előnyösen hatott az üzlet menetelére. Kunz József, a ki egy segéddel és egy sarkon álló targonczással maradt üzletében, a lehetőségig elrejtette árúit az osztrákok elől és árúit egy részével a városligetbe menekült, a hol

KUNZ JÓZSEF (1823–1887).

ládakból és ponyvákbl kunyhót tált össze a budai bombák lötvárlóságán kívül.

Majd ismét megindult az üzlet, de ezen üzleti élnkség a czégre a Kossuth-bankok értéktelenítése folytán majdnem végzetessé vált. Kitaró szorgalom és fáradhatlan munkálkodás azonban a veszélyt elhárították és a czéget végeredményében nagyobb veszteség nem érte.

1850-ben ifj. Kunz József megnősült, elvén Gallasch Péter olmtüzi timár mester Amália leányát, a ki mint özvegye most tölti jó egészségben, 27 unoka és három dédunoka körében, életének 72-ik évét. 1852 február havában Mössmer József kilépett a társaságból, önállóan megalapítván a «Menyasszonyhoz» címzett vászonüzletet, a melynek fennállásának 50-ik évfordulóját fia ezelőtt pár héttel ünnepelte.

Idősb Kunz József 1864. év végén elhalálozván, Kunz János József 1870-ben az üzletből kilépett s nemsokára ezután meghalt.

Ekkor nyerte az üzlet a czég mai címét: «Kunz József és Társa», mely 1871 december 23-án jegyeztetett be.

Kunz József volt az, a kire 1850 óta az üzleti teendőik zöme nehezedett.

Kitünő, szívós és kitaró munkás volt, a ki kereskedői messzelátással, kedves modorával mindenféle barátokat szerzett s megnyerő fellépése, jó szíve mindenütt sikert biztosított neki. Szigorúan becsületes elvei, a melyek minden tisztességtelen ravaszságot kizártak, csakhamar a legjobb hírnevet szerezték az üzletnek. Ő volt az, a ki mint egyik kezdeményezője a magyar fehérnemű iparnak, 1867-ben megalapította Gyár-utca 4. számú házában, a mai nap is üzemben álló, légszusz-motorral hajtott fehér-

nemű gyárat. Azonkívül száz és százával foglalkoztatta a házi ipart űző női munkásokat.

Több százra megy azon ifjak száma, a kik ez üzletben kereskedelmi kiképzést nyertek, s a mi több, a kiknek keblébe mélyen bevészte a kereskedelmi tisztességhoz való szigorú ragaszkodást.

Boldog családi életet folytatott, odaadó atyai szeretettel nevelt a hazának hét fiú és négy leány-gyermekeit, a kik, két elhalt kivételével, mind boldog családi életet folytatnak, mint magyar honpolgárok. Áldásos életét 1887 decz. végén fejezte be, 64 éves korában.

Az üzletet fia folytatják, a kik közül a három legidősb: Kunz Károly, József és Ferencz 1878 január 11-ike óta működnek, mint a jelenlegi czég főnökei.

A számos családtag részére új munkateret kellett teremteni, így keletkezett 1863-ban a nagy-váradai fióküzlet, majd 1876-ban, midőn a debreczeni országos vásárok jelentősége csök-

KUNZ JÓZSEF (1853).

kent — a debreczeni fióküzlet, a melyeket a czég a mult év végéig fentartott. A míg Károlyt külföldi úttjáról a nagy-váradai üzlet vezetésére hívták haza, Józsefnek jutott a szerep egy évtizeden át Debreczenben a czég érdekeit képviselni. Az atya mellett Ferencz működött Budapesten, nemcsak az üzletben, hanem a kereskedelmi közügyek terén, a hol ma is szerepel, mint a magyar kereskedelmi csarnok évtized óta megválasztott alelnöke. A boszniai hadjárat után Gusztáv, a ki mint Mollináry hadnagy vett részt a megszállásban, váltotta fel Károly bátyját Nagy-Váradon és József is visszatért Budapestre. Végül Henrik és Frigyes állandan élén a czég nagyszabású bécsi üzletének.

A pamutczikk meghonosulása óta a vászonkereskedésekre súlyos idők nehezedtek. A czikk

KUNZ HENRIK (1860).

KUNZ KÁROLY (1851).

árcsökkenése és a bekövetkezett pangás lassan-lassan feleslegessé tette a sok, e szakmával foglalkozó kereskedést, melyek tulajdonosai egymás után vagy megvagyonosodva visszavonultak, vagy a tönk szeléről menekültek.

Így gyakran a Kunz-czégnek jutott a szerep, ha áldozatok árán is, segítőleg közbelépni és odahatni, hogy a piac nagyobb megrendülésektől óva maradjon. Az évek hosszú során a többek közt a czég birtokába szabad eladás útján bele olvadt a Kollárits József és fia czég is, melyet Kunz Gusztáv vezetése alatt a czég ma is folytat.

A czég régóta nagykereskedést folytatott, azonban 1870 óta részben felhagyott a viszont elárusítókkal való összeköttetéssel és azóta teljes erejével a magán fogyasztóval való üzletet folytatja. Ugyanis régi üzleti elve «mindenből a legjobbat árulni», nem volt mindig egyesít-

KUNZ GUSZTÁV (1857).

hető a nagykereskedelmi követelményekkel, a hol a közönséggel szemben nem mindig a jó minőség, hanem inkább az ár a fődolog.

A czég működési ideje alatt kitüntetésekben is részesült. Birja a cs. és kir. udvari szállító és a szerb kir. udvari szállító czímet, az 1896-iki millenniumi kiállítás alkalmából pedig az állami nagy aranyéremmel, Párisban 1900-ban a bronzéremmel tüntetett ki. Ugyancsak e czég rendezte be a Hungária nagy szállodát, a Royal nagyszállodát, az Erzsébet királyné szanatóriumot stb. és elnyerte a királyi vár összes asztal-toilette és ágy-fehérmű, továbbá ágyneműek, stb. szállítást, a melyek kitünő szállításáért elismerő oklevelet nyert.

Az üzlet főczikkje vászon, pamutárú, asztalneműek, főleg saját készítményű menyasszonyi kelengyék, továbbá mosószövetek, függönyök, szőnyegek, stb.

A czégtulajdonosok igyekezete, régi elveikhez való ragaszkodása, a miben az ifjabb nemzedéket is nevelik, biztosít arról, hogy az immár százados magyar kereskedőház, a rá következő második században is közismerésre be fogja töltöni hivatását.

Az érdekes régi kereskedő-ház száz évi fennállásának jubileumi ünnepe rendkívüli részvét mellett folyt le. Ez alkalmából a magyar kereskedelmi csarnok díszülést tartott, melyen megjelentek többek közt Horánszky Nándor kereskedelmi miniszter képviselőjében Nagy Ferencz államtitkár, Márkus József főpolgármester, Falk Miksa, Mallekovits Sándor és igen sokan a közéleti és kereskedelmi világ kitünőségei közül. Jellinek Henrik, a kereskedelmi csarnok elnöke felolvasta a Horánszky kereskedelmi miniszter igen megleghangú levelét, majd a küldöttség által meghívott Kunz Ferenczhez intézett beszédet, visszapillantást vetve a magyar kereskedelem száz év alatti fejlődésére és szép szavakkal méltányolván: mily ritka s felemelő dolog az, hogy

KUNZ FERENCZ (1854).

egy magyar czég ime fennállásának száz éves fordulóját ünnepelheti. Felolvasták aztán a kereskedelmi csarnok üdvözlő táviratát, majd Lánzy Leó udvari tanácsos a kereskedelmi és iparkamara képviselőjében, Hüttl Tivadar a pesti kereskedelmi társulat nevében üdvözölte az ünnepelt czég fejét; több más üdvözlő beszéd is hangzott el, melyeket az ünnepelt Kunz Ferencz meghatottan köszönt meg, kijelentvén, miszerint jövőben is teljes erejéből igyekezni fog, hogy a száz éven át fentartott jó hírnevét ezután is megőrizze és a czéget hazafias irányban vezesse. A díszgyűlés után lakoma következett, melyen Nagy Ferencz államtitkár, Márkus József főpolgármester, Falk Miksa és mások mondtak pohárköszöntőket, szívből élvezték az ünnepelt régi hazafias kereskedő-házat.

KUNZ FRIGYES (1865).

Ő császári és királyi Fensége József főherceg s
főtisztelendő és főmagasságú dr. Vaszary Kólos, bibornok,
Magyarország Herceghimája Ő Eminentiája részére,
a koronás arany érdemkereszt és az ar. érdemkereszt tulajdonosa,
kereskedelmi tanácsos és keresk. és iparkamarai beltag.

Kwizdafele Restitutionsfluid.

Cs és szab. mosóvíz lovak részére.
1 üveg ára 2 korona 80 fillér. — 40 év óta az udvari istállóban, a katonaság és magánosok nagyobb istállóiban használatban van nagyobb munkánál elő- és utóerősítő, izomnövelő, inak megerősítő szert, az idomításnál kiváló munkára képesíti a lovakat. Csak a lenli védjeggyel valódi. Kapható Austr. — Magyarországon valamennyi gyógyszerárban és gyógyszerkereskedésben. Főraktár: Kwizda Ferenc János kúriai gyógyszerész, Korneuburg, Bécs mellett. Cs és kir. osztr. magyar, román királyi és bolgár fejedelmi udvari szállító.

Magyarországi főraktár: Török József gyógyszerár. — tára. Király-utca 12 és Andrássy-út 26.

FÖLDES-féle MARGIT-CRÈME

gyorsan és biztosan ható szer szepölő, máj- és bőrfoltok, kiütések, pattanások és mindenféle bőrbaj ellen. Rögön hat.

Zsirtalan. Artalmatlan. Kapható mindenütt.
Ára 1 korona.
Készíti: Gutori FÖLDES KELEMEN
gyógyszerész Aradon.

Főraktár: Török József gyógyszerárban Budapesten.
A külső helyreállítását célzó utazókatól óvakodjunk.

Császárfürdő

BUDAPESTEN
téli és nyári gyógyhely.

Elsőrangú E. kényszerítő gyógyfürdő, páratlan gőzfürdővel és legmodernebb iszapfürdőkkel pompás ásványvíz uszodával, h- és kádfürdőkkel. Prospektus ingyen bérmentve.

FÖLDVÁRY IMRE, Budapest,

férfidivat raktára
Kossuth Lajos-u. 18.
és Kerepesi-út 9.

Ajánl angol cylinder, divatos kemény és puha kalapot, jó szabású férfi-ingek, nyakkendők, keztyűk dús választékban. Árjegyzék.
A világ legjobb Sám-fájának párja 1.50 kr.

SERRAVALLO 8984 CHINA-BORA VASSAL

kitűnő helyreállítás szer gyengék, vérszegények és lábadozók számára. Ajánlja és használja orvosi kitűnőségeitől, 1200-nál több orvosi elismeréssel.

Kitűnő íz. Kifutottatva több arany és ezüst éremmel. Árak: 1/2 literes üveg K 2.40, 1 literes üveg K 4.40. Kapható minden gyógyszerárban. Serravallo J. gyógyszer. Triestben.

14. SZÁM. 1902.

BUDAPEST, ÁPRILIS 6.

49. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és POLITIKAI UJONDSÁGOK a Václavtrónál együtt. Egész évre 24 korona, fél évre 12. Csupán a VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 16 korona, fél évre 8. A POLITIKAI UJONDSÁGOK egész évre 10 korona, fél évre 5. Külföldi előfizetőknek a postaiak megfizetésétől tartózkodni kell.

APRÓ VONÁSOK TISZÁRÓL.

NEMCSAK a politikában ment át szinte lehetetlen átváltozáson Tisza Kálmán, külsejében még talán inkább. Hallatlan piktor az idő, mely mindennap ront valamit az ember arczképén. S most, midőn a «Vasárnapi Ujság» egész sorozatát közli arczképeinek különböző időszakokból, szinte lehetetlenségnek látszik, hogy ezek mind egy személyt ábrázoljanak. Általában e képek sokat kifejezőnek festik nemcsak magát Tiszát, hanem a sorsát is, és az időket, mintegy jelezve, hogy a nagy öreg ember, a hogy élte alkonyatán neveztek, a mimikri theorinál fogva nemcsak a földhöz lett hasonlónak, melyen felnőtt, hanem az időkhöz is. Az 1848-iki kép egy ideális szépségű ifjút ábrázol nemzetőri ruhában, ki a mostani kájára, ifj. Tisza István grófra emlékeztet. Tőjásdad arca egészen leányos még, a mostani ősz szakállnak még semmi nyoma, a bajusz se serked. Úgy néz ki, mint egy katona ruhába öltöztetett kis herceg. Azután jön az 1861-iki arczképe. Szép, daliás fiatal férfi, fekete korszakállal, dús barna hajjal, szakasztott mai Tisza István. Egyszerű, fekete polgári atillát visel, rojtos nyakkendőt, magyar nadrágot, arczán férfias keménység honol, az ember szinte odaképzeli Teleki László, a határozati párt vezére mellé, a kinek rokona és elvtársa volt. Azután jön a hatalmas Tisza Kálmán, biboros, czobolyprémes mentében, a Szent István-renddel, bal keze a kard markolatán, jobb keze bekapaszkodva a piros karszékre. Ez a mindenható miniszterelnök. Hatalma tetőpontján örkítette meg Benczúr. Végre pedig látjuk a szürke «közlegényt», a Horovics esetje alatt, lenge ősz fürtjeivel, melyek kertészetiileg vannak a fején elrendezve. Fakó hétköznapi ruhája, egyszerű nádszéke, melyen lábait keresztbe téve lógatja, szinte jelképezi a hatalomtól elvonultat.

Korán öregedett még. Ötven éves korában már agastyánnak látszik s első pillanatra inkább a rút ember benyomását tette. Ámbár, mint Mikszáth írta akkoriban, a Ház többsége bizonyosan megszavazná azt is, hogy szép ember. Tagadhatatlan, hogy egykor szép ifjú volt. Az ötvenes évek pesti báljain Szapary Gyula, Odessalchy Gyula, Keglevich Béla és Beniczky Ferenc mellett egyike a fashionable ifjaknak, a kit sok szép szem nyilaz. Ekkor esik első összeütközése a hadsereggel, ekkor vágja meg Gyürky Ábrahám arczban, úgy hogy a nyelvét

TISZA KÁLMÁN. — Benczúr Gyula festménye.

Utánnyomás tilos.

Közlések Lovacrin-ról!

Egy kiváló szer kopaszság hajhullás, korpa stb. ellen.

Irtó dr. Kulczycki A., Bécs.

Lenyomat a «Medicinisch-Chirurgisches Centralblatt» Bécs, 1901 december 27-én kelt 52. számából.

Csak kevés Dermatosok (bőrbetegségek) léteznek, a melyek gyógyítása oly nehéz, oly hozzáférhetetlen, mint az Alopecia (kopaszság). Az hiszünk, nem tudunk, ha azt állítjuk, hogy majdnem minden orpos azon nézetben van, hogy az Alopecia (kopaszság) gyógyíthatatlan és hogyha é egy Effluvium capillorum (hajhullás) ban szenvedő betegnek egyikét az ezen betegség ellen ajánlott szerekek előír, ez csak aliquid fiat, hogy valami történjen, teszi. Mi is ezen véleményben voltunk, mert néhány Alopecia-akat kellett véletlenségből gyógykezelnünk és daczára, hogy az egész therapeutikus tudományomat kimerítettem. Status idem (átváltozatlanul) kellett megállapítani.

Ezen tényállás engem annyival is inkább megkeserített, mivel néhány betegemhez személyes érdeklődés fűzött és látom kellett, hogy például egy még fiatal nőbetegemnél az Alopecia areata minél nagyobb dimenziókat vesz. Baráti oldalról, amerikai írők által ajánlott Lovacrinra figyelve, elhatároztam azt megkísérteni csak azért, mivel tekintettel, hogy ezen vegykészítmény csak növényanyagokból áll, én feltételezhettem, hogy az legalább nem idez elő Dermatosokat (bőrbetegségeket) vagy Intoxicatioakat. Mily nagy volt a meglepetésem, a mikor az első Alopecia areatával szenvedő betegem — a beteg hely átmérője három cm. volt — a mit én Lovacrinral gyógykezelttem, már két hét használat után észrevehettem, hogy a kopasz fejbőrön haj kezd mutatkozni.

Megvallom, hogy ezen tényrám azon beönmást tettem, mintha hallottam volna, hogy például egy Mammacarcinom (mellmirigyek) rögönözve gyógyítottat volna. Daczára, hogy a haj növeését a beteg helyen tisztán észlelhettem, mégis hihetetlenül álltam ezen határozott tény előtt, míg további két hét múlva Lovacrinral való kezelés mellett az annyira előrehaladt, hogy az új haj csak kevesebb Pigmentirózással (szinezet) ellátott a körül levő hajaktól. Ezen eredmény által felbátorítva, több különböző eredetű Alopecia-akat, különböző terjedelművel, egész teljes kopaszsággal, valamint több esetekben Seborrhoe-t (kopaszképzést) Effluvium capillorum-mal (hajhullás) összekötve, Lovacrin-nal részínt egyedül, részínt kollegákkal — összesen 10 esetben — gyógykezelttem és elértem teljes gyógyulást. A gyógyítási idő átlag két három hónapig tartott.

Egybe vöröses és pikkelyes-mellet a Pollikákban kis hegyes hajcsák jelentek meg, melyeknek növeése napról-napra észlelhető volt, míg a kopasz hely dús hajjal borítva lett.

A fent említett kevesebb pigmentirózással, folytatlagos kezelés mellett, rendszeres hajszínné vált. Különösen hangsúlyozni kell, hogy összes betegemnél a Lovacrin kezelés öt hosszabb időn át a legkülönbözőbb szerek a legeskeleyebb eredmény

Nincs métség többé pikkely, hajhullás vagy kopaszságnál, amint azt a fentebbi rajz mutatja.

A sok elismerő levél néhányja:

Hohenollern hercegnő 6 fennéke: Kérek még 3 palack Lovacrin-t.
Metzke Márta építész neje Krájanok (Németország): Nagyon meg voltam légedve a palack Lovacrin-nal és általa azonnal új haj keletkezett.
Zichy Edine grófnő Zichyfalva: Legyen szives idő még 6, és Cremeville grófnéknak egy palack Lovacrin-t küldeni.
Pollák Lina asszony Laibachban: Mitűn a Lovacrin eredményével nagyon meg vagyok elégedve, kérek azonnal még 1 palackot küldeni.
Lüder Ida asszony Bodenbachban: Legyen szives még 1 palack Lovacrin-t küldeni; ezen szer nagyon bevált.
Schüller J. tanár Bécsben ír: Sok éven át volt kopasz fejem és néhány hó előtt megkezdtem a Lovacrin-t használni. Most a fejbőrom teljesen hajjal van fedve. A mi sok orvosnak nem sikerült, azt a Lovacrin végezte.
Neumann E. ur Baselben: Mitűn sok más szer eredménytelenül maradt, a Lovacrin-nak valóságos csodahatása volt. Egy kopasz hely, mely évek óta kopasz volt, új hajjal szípen be lett fedve.
Szénási R. asszony Budapesten: Évek óta szenvedek hajhullásban. Mitűn Lovacrin-hajjal használok, hajam már nem hullik és hajam utána nő.
Jellinek Emil gardász ur Nagy Vázasny Magyarországon: Legyen szives ezen tényleg radikális szerből még egy palackot küldeni. Az első csodás hatást tettem.

A Lovacrin a hajat sürvővé teszi, megpattolja a pikkelyeket, várt, főpörőnyét és minden hajat néhsre, hossza és selyemlágysá teszi. Korán megkezdett haj festés nélkül visszazakopia eredeti színt. Lovacrin által a hajpikkely nagyon kelendő módon megerősített. A fiatal haj csodálatos módon keletkezik és nő. Kis leányok, a kinek haja rövid és társzólát idegen, anyukét lesznek rajzoltatva ezen csodálatos szer hatásaitól. Midőn ezen szer arra van hivatva, hogy idősőbb egyéneknek a pikkelyeket, a kopaszságot eltávolítsa és megpattolja, minden anyának fontos tudni, hogy létezik egy szer, mely kit kedvesnek pompás hajfűrtöket szerez.

Lovacrin kapható 5 koronás nagy palackokban, 3 palack 12 kor. 6 palack 20 kor. — A széküldés postai utánvételt vagy a pénz előzetes beküldése ellen történik. Meghízásk az európai raktárhoz czimzendők:

M. Feith, Bécs, VII., Mariahilferstrasse 38. Raktár Budapest részére: Petrovics Miklós drogueriájában. Bécsi-utca 2.

Franklin-Társulat nyomdája, (Budapesten, IV., Egyetem-utca 4.)

Millió hölgy Feolin-t.

Kérdezzék csak háziorvosát, hogy a «Feolin» nem-e a legjobb cosmetical szer a kőnek, hajnak és fogaknak? A legtisztább, legfinomabb és a legcsináltabb kezek előkelő, ősé anomságot és alakot nyer a «Feolin» használata által. A «Feolin» egy 42 legnemesebb és legfinomabb növényből előállított szappan. 5001 Jótállunk továbbá, hogy az arczredő és ráncok, bőrtörések (Mitesser) és arczpörösségek (Wimmerli) stb. a «Feolin» használata által nyomtalanul eltűnnek. A «Feolin» a legújabb hajtisztító, hajjóló és hajszépítő szer, megakadályozza a hajhullást, a megkopaszkodást és a fejbetegségek előjöttét. A «Feolin» egyben a legtermészetesebb és legjobb fogtisztító szer. A ki a «Feolin»-t általánosan szappan helyett használja, fiatal és szép marad. Kötölezzük magunkat a pénz azonnali visszatérására, ha a «Feolin» használata nem sikeres. Egy drb ára: 1 kor., 3 drb 2.50 kor., 6 drb 4 kor., 12 drb 7 kor. Egy drb utáni porto 20 fillér. 3 drb után 60 fillér. Utánvétet 60 fillérrel több. Megrendelhető FEITH, M. Főraktárban, Bécs, VII., Mariahilferstr. 38. Raktár Budapest: Petrovics Miklós droguista IV., Bécsi-utca 2.

Szeplő!

májfolt, bőrhámítás, bőrtörések (Mitesser), pattanás elűnné a Raditz-féle Mirtus crème által azonnal finomított szépítő kész- és arczcrème. Kis tégely 1 K. nagy t. 2 kor.

3 kiállítású kitüntetés. Zsirtalan és artalmatlan hozzá a Pulcheradin-szappan 80 fill., pondre 1 kor.

Készíti, szétküldi az Apostol-gyógyszertár, Budapest. József-körút 64/c. sz. Baross-utca közelében.